

· 002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1139

† Α. ΧΩΡΑΦΑ—ΑΝΤ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Στ 69

Χωραφα (Α)

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

ΚΑΙ

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΛΛΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

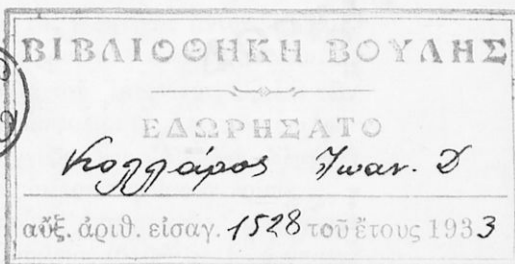
ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΝΤΑΕΤΙΑΝ 1933—1938

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ

Ἀντίτυπα 2,500

Ἀριθ. Ἐγκριτ. Ἀποφ. $\frac{41,795}{8/8/33}$

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΑΙ: ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ ΚΑΙ ΣΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»

46α—Ὀδὸς Σταδίου—46α

1933

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

002
ΕΛΕ
ΕΤ2Α
1139

Τὰ γνήσια αντίτυπα φέρουν τὴν σφραγίδα τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς «Ἐστίας».

ΒΙΒΛΙΟΦΙΛΟΣ
ΚΑΤΑΧΩΡΗΘΗΣ
1977

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ

Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, ἀφ' οὗ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου (395) ἐχωρίσθη ὀριστικῶς ἀπὸ τῆς Λάσσεως, καθ' ὅλον τὸν Ε'. καὶ τὸς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ'. αἰῶνος ἀγωνίζεται ν' ἀποφύγῃ τοὺς ἀπειλήσαντας αὐτὴν ἐξωτερικοὺς (βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαὶ) καὶ ἐσωτερικοὺς (θηρασκευτικαὶ ἔριδες) κινδύνους καὶ ἐν τέλει κατορθώνει νὰ ἐξέλθῃ ἀβλαβῆς.

Ἡ ἐπακολουθήσασα κατὰ τὸν ΣΤ'. αἰῶνα βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—565) ἀποτελεῖ μίαν ἰσχυρὰν προσπάθειαν πρὸς ἀνίδρυσιν τῆς παλαιᾶς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Ἰουστινιανὸς διαθέτει πάσας τὰς δυνάμεις τοῦ κράτους. Ἐσωτερικὴ ἀναδιοργάνωσις καὶ ἐξωτερικοὶ μακροὶ πόλεμοι πρὸς ἀνάκτησιν τῶν χωρῶν τοῦ δυτικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, τὰς ὁποίας κατεῖχον οἱ βάρβαροι, περιποιοῦν μεγίστην δόξαν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ λαμπρύνουν τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὥστε νὰ θεωρῆται αὐτὴ ὡς μία τῶν ἐνδοξοτέρων ἐποχῶν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Συγχρόνως ὅμως ἐξαντλοῦν τοὺς πόρους τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον, ὅταν ἔλειπεν ἡ ἰσχυρὰ φυσιογνωμία τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀσφαλισθῇ ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἐκ βορρᾶ βαρβάρων (Λαγγοβάρδων, Ἀβάρων, Σλαύων) καὶ τῶν Περσῶν ἐξ ἀνατολῶν καὶ διέτρεξε σοβαρὰν κρίσιν.

Ἀπὸ τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους ἀντιμετώπισε τότε ἡ αὐτοκρατορία, ἔσωσεν αὐτὴν ὁ Ἡράκλειος (610—641), ὁ ὁποῖος διὰ τῶν μακρῶν πρὸς τοὺς Πέρσας πολέμων, χάριν τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ χριστιανισμοῦ πολεμουμένου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Χοσροῦ τοῦ Β'. θέλοντος νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν πυρολατρείαν τοῦ Ζωροάστρου, συνέτριψε τὴν δύναμιν αὐτῶν. Ἐπὶ τοῦ Ἡρακλείου ἡ αὐτοκρατορία λαμβάνει τὸν ἑλληνικὸν της χαρα-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

κτῆρα διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὡς ἐπισήμου γλώσσης τοῦ Κράτους.

Ἄλλὰ περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου ἐμφανίζεται ἀπὸ ἀνατολῶν νέος μεγαλύτερος κίνδυνος, οἱ Ἀραβες, πλήρους φανατισμοῦ ἐκ τῆς νέας τοῦ Μωάμεθ θρησκείας, οἱ ὁποῖοι καταλύσαντες τὸ περσικὸν κράτος ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος κατέκτησαν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Ἐπὶ δὲ τῶν διαδόχων τοῦ Ἡρακλείου ἐξακολουθοῦν τὰς ἐπιθέσεις τῶν καὶ κατὰ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ πολιορκοῦν καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ δυναστεία τοῦ Ἡρακλείου ἀνέδειξεν εὐτυχῶς καὶ πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς ἀνδρας ἀνταξίους τῶν περιστάσεων καὶ οὕτω ἀνακοπέισις τῆς ὁρμῆς τῶν Ἀράβων ἐφάνη ὅτι τὸ κράτος θὰ εὗρισκε τὴν εὐτυχίαν του.

Περὶ τὰ τέλη ὅμως τῆς δυναστείας τοῦ Ἡρακλείου ἐσωτερικὰ καὶ ἔριδες δημιουργοῦν ἀναρχίαν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐποφελοῦνται οἱ ἔξωτεροὶ ἔχθροί, Βούλγαροι καὶ Ἀραβες, καὶ λεηλατοῦν τὰς εὐρωπαϊκὰς καὶ ἀσιατικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους.

Ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν καὶ τοὺς ἐκ ταύτης κινδύνους σφίξει τὸ κράτος ὁ στρατηγὸς τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ στρατευμάτων Λέων Γ', ὁ Ἰσαυρος, ὁ ὁποῖος ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον (717) ἐγένετο ἰδρυτὴς νέας δυναστείας τῆς τῶν Ἰσαύρων.

Ὁ Λέων καὶ οἱ διάδοχοί του κατώρθωσαν νὰ συντρίψουν τὴν δύναμιν τῶν ἔξωτερικῶν ἐχθρῶν καὶ ἐκ παραλλήλου ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς αὐτοκρατορίας καταστρώσαντες εὐρύτατον μεταρρυθμιστικὸν πρόγραμμα. Ἡ μεταρρυθμιστικὴ αὕτη προσπάθεια τῶν Ἰσαύρων βασιλέων, ἀν καὶ ἀπέτυχε, λόγῳ τῆς σφοδρᾶς ἀντιδράσεως τὴν ὁποίαν συνήνητησεν ἰδίως τὸ θρησκευτικὸν αὐτῆς μέρος, ἀφῆκεν οὐχ ἥττον ἔχνη πολὺ βαθέα, τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς διαδόχου Μακεδονικῆς δυναστείας μεγάλην ἀκμὴν τῆς αὐτοκρατορίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ

1. Οἱ βασιλεῖς τῆς μακεδονικῆς δυναστείας.

Ἡ ἀποτυχία τῆς μεταρρυθμίσεως δὲν ἦτο πλήρης. Πολλὰ διατάξεις ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀνάπλασιν τοῦ ἔθνους δὲν κατηργήθησαν. Ἡ διοικητικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἀναδιοργάνωσις τοῦ κράτους ἔδωκεν εἰς αὐτὸ νέαν ζωὴν. Καὶ ἐν γένει τὸ ἔθνικόν φρόνημα καὶ πνεῦμα δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν κατὰ πτωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο πρὸ τῆς μεταρρυθμίσεως. Ταῦτα ἔφεραν τὴν μεγίστην ἀκμὴν τοῦ κράτους ἐπὶ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας.

Ἡ *μακεδονικὴ δυναστεία* διετηρήθη ἐπὶ τοῦ θρόνου 190 ἔτη. Τοῦτο κατορθώθη διὰ τοῦ ἐπικρατήσαντος νέου συστήματος διαδοχῆς, τῆς συμβασιλείας. Καὶ προηγουμένως οἱ υἱοὶ τῶν βασιλέων προσελαμβάνοντο πολλὰκις ὡς συνάρχοντες καλούμενοι ὁμοίως βασιλεῖς. Ἄλλ' ἐπὶ τῆς δυναστείας ταύτης συνέβη καὶ τὸ ἐξῆς. Ὅσάκις οἱ νόμιμοι διάδοχοι ἦσαν ἢ ἀνήλικοι ἢ ἀσθενοῦς χαρακτῆρος ἢ γυναῖκες, ἄνδρες ἐπιφανεῖς ἰδίως εἰς τὰ στρατιωτικὰ κατελάμβανον τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν καὶ διεξῆγον αὐτὴν κατὰ τύπους μὲν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν νομίμων διαδόχων, πράγματι ὅμως αὐτοὶ μόνοι. Οὕτω συνεδυσάθη ἡ κληρονομικὴ βασιλεία, πρὸς τὴν ὁποίαν ἦτο τότε προσηλωμένη ἡ κοινὴ γνώμη, μετὰ τῆς αἰρετῆς, τὴν ὁποίαν ἀπῆτον πολλὰκις αἱ περιστάσεις, καὶ ἔλειψαν αἱ ταραχαί, αἱ ὁποῖαι συνέβαινον ἄλλοτε ἐκ τῆς συχνῆς νέων βασιλέων χειροτονίας.

Ἀρχηγέτης τῆς δυναστείας ὑπῆρξεν ὁ *Βασίλειος ὁ Μακεδῶν* (867—886). Τὸν Βασίλειον διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Λέων ΣΤ' ὁ σοφὸς*, (886-912) καὶ τοῦτον ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ πορφυρογέννητος* (912-959). Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος ἦτο ἀνήλικος, γίνεται ἐπὶ τινα ἔτη συμβασιλεὺς αὐτοῦ ὁ ναύαρχος *Ῥωμανὸς Δεκαπηνὸς* (919-944).

Τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Ζ' διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ῥωμανὸς* Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Β' (959-963), και τοῦτον ὁ ἀνήλικος υἱὸς του **Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος** (963-1025). Κατὰ τὸν χρόνον ὅμως τῆς ἀνηλικιότητος αὐτοῦ ἀναγορεύονται συμβασιλεῖς του κατὰ πρῶτον μὲν ὁ **Νικηφόρος Φωκᾶς** (963-969), ἔπειτα δὲ ὁ **Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς** (969-976).

Μετὰ τὸν Βασίλειον Β' ἀποθανόντα ἄτεκνον ἐβασίλευσεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ **Κωνσταντῖνος Η'** (1025-1028) καὶ μετὰ τοῦτον αἱ θυγατέρες αὐτοῦ **Ζωὴ καὶ Θεοδώρα** (1028-1056), ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀνέρχονται εἰς τὸν θρόνον εἴτε ὡς σύζυγοι τῆς Ζωῆς εἴτε ὡς συμβασιλεῖς ἄσημοὶ τινες ἄνδρες.

2. Βασίλειος Α' ὁ Μακεδῶν (867-886).

Ὁ Βασίλειος ἦτο μὲν καταγωγῆς ἀσήμου καὶ ἀπαίδευτος, ἀλλ' ἦτο συνετὸς καὶ πρακτικὸς ἄνθρωπος. Καὶ πρῶτον μὲν ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν, ἣ ὁποία ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Γ' εἶχε παραλύσει. Ἐβελτίωσε λοιπὸν τὴν διοίκησιν, διορίσας εἰς τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας χρηστοὺς καὶ πεπαιδευμένους ἀνθρώπους καὶ ἐπιτηρῶν ἀδιακόπως αὐτούς, καὶ ἀνώρθωσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Συγχρόνως, ἐπειδὴ εἰς τὴν νομοθεσίαν μετὰ τὴν κατάργησιν μάλιστα τῶν νόμων τοῦ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου ἐπεκράτει μεγάλη σύγχυσις, ἐξέδωκε δύο νομικὰς συλλογὰς, τὸν **Πρόχειρον Νόμον**, ὁ ὁποῖος εἰς δευτέραν ἔκδοσιν διωρθωμένην ὠνομάσθη **Ἐπαναγωγὴ τῶν Νόμων**, καὶ τὴν **Ἀνακάθαρσιν τῶν Νόμων**. Καὶ ὁ μὲν Πρόχειρος Νόμος ἦτο ἐπιτομὴ τῆς νομοθεσίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ περιλαμβάνουσα καὶ τινὰς διατάξεις ἐκ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Λέοντος, ἣ δὲ Ἀνακάθαρσις τῶν Νόμων ἦτο συλλογὴ καὶ κατάταξις τῶν ἐν ἰσχύϊ ὀρισμῶν τοῦ Δικαίου.

Πρὸ πάντων ὅμως ὁ Βασίλειος ἠσχολήθη εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, διότι τὸ κράτος ἐπιέζετο ὑπὸ διαφόρων ἐχθρῶν. Ὁ Βασίλειος δὲν ἦτο στρατηγός, ἀλλ' ἤξευρε νὰ ἐκλέγῃ τοὺς καταλλήλους ἄνδρας διὰ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ καὶ στόλου, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερος ὑπῆρξεν ὁ ἀνδρείος ναύαρχος **Ῥορῦφας**. Διὰ τούτου κατώρθωσε νὰ περιορίσῃ καὶ τοὺς Σαρακηνοὺς πειρατὰς, οἱ ὁποῖοι ὀρμώμενοι ἀπὸ τῆς βορείου Ἀφρικῆς ἠρῆμωνον τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος,

καὶ τοὺς Ἄραβας τῆς Ἀσίας, οἱ ὅποιοι ἔκαμνον διαρκῶς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

Τέλος ὁ Βασίλειος ἐνήργησε τὸν ἐκχριστιανισμόν τῶν σλαβικῶν φυλῶν τῆς Δαλματίας, αἱ ὅποια ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ προσέτι τῶν ἐν Μάνη τῆς Πελοποννήσου Ἐλευθερολακῶνων, οἱ ὅποιοι μέχρι τοῦδε διετήρουν τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν.

3. Λέων ΣΤ' ὁ σοφὸς (886-912)

Τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα τῆς σώφρονος διοικήσεως καὶ τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ κράτους ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο δὲν ἐφάνησαν εὐθὺς ἐπὶ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν υἱοῦ του Λέοντος τοῦ ΣΤ'. Ὁ Λέων ὑπῆρξε τὸ ἀντίθετον τοῦ πατρός του. Ἦτο μὲν πεπαιδευμένος, ἐν ᾧ ὁ Βασίλειος ἦτο ἀπαίδευτος, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὸν πρακτικὸν νοῦν καὶ τὴν σύνεσιν τοῦ Βασιλείου. Καταγίνεται εἰς τὸ νὰ συνθέτῃ ὕμνους καὶ σοφὰ ὁμολογουμένως συγγράμματα. Ἡ διοίκησις ὅμως περιέρχεται εἰς χεῖρας ἀνικάνων καὶ ῥαδιούργων αὐλικῶν, ὁ δὲ στρατὸς καὶ τὸ ναυτικὸν παραμελοῦνται. Ἐνεκα τούτου τὸ κράτος πανταχόθεν ὑφίσταται συμφορὰς.

Οἱ Σαρακηνοὶ τῆς Κρήτης κάμνουν συχνὰς πειρατικὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὸ δὲ 904 κυριεύουν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τέλος τόσον ἀποθρασύνονται, ὥστε εἰσελθόντες εἰς τὸν Ἑλλήσποντον λεηλατοῦν τὰς ἀκτὰς τῆς Προποντίδος.

Εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ἠττῶνται ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.

Συγχρόνως ἐμφανίζονται καὶ πάλιν οἱ Βούλγαροι. Οἱ Βούλγαροι, ἀφ' ὅτου μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τῆς Μεσημβρίας εἰρήνευσαν τὸ 817 πρὸς τὸ ἑλληνικὸν κράτος, εἶχον παύσει ὁπωσδήποτε τὸν πρότερον ληστρικὸν βίον. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ προσέλευσις αὐτῶν εἰς τὸν χριστιανισμόν, ἡ ὁποία ἔγινεν ἐπὶ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Γ' καὶ τοῦ πατριάρχου Φωτίου. Δύο Ἑλληνες μοναχοὶ ἐκ Θεσσαλονίκης, ὁ **Μεθόδιος** καὶ ὁ **Κύριλλος**, μαθόντες τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν, ἐκήρυσαν εἰς ὅλους τοὺς πρὸς βορρᾶν τῶν συνόρων τοῦ κράτους Σλαβούς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, πρὸς τοῦτο μετέφρασαν τὴν ἱερὰν Γραφήν καὶ τὰ λειτουργικὰ βιβλία τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν σχηματίσαν-

τες ἀλφάβητον αὐτῆς ἐκ τῆς ἑλληνικῆς. Τότε οἱ Βούλγαροι τῆς κάτω Μοισίας, οἱ ὅποιοι εἶχον ἤδη ἐκσλαβισθῆ, ἤρχισαν νὰ ἐκχριστιανίζωνται. Ἰδίως ὅμως συνεπληρώθη ὁ ἐκχριστιανισμὸς αὐτῶν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Φωτίου. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ ἐβαπτίσθη ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Βόγορις, λαβὼν τὸ ὄνομα Μιχαήλ, οὗτος δὲ κατόπιν ἐφρόντισε περὶ τῆς διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὸ κράτος του. Ἐκτοτε οἱ Βούλγαροι καὶ ἰδίως αἱ ἀνώτεροι αὐτῶν τάξεις ἤρχισαν διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ ὁποσδήποτε νὰ ἐκπολιτίζωνται. Οἱ εὐγενεῖς Βούλγαροι ἐξεπαιδεύοντο εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ δὲ ἐμπορικαὶ τάξεις τῶν Βουλγάρων εἶχον ἐξοικειωθῆ μὲ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα, διότι ὅλαι αἱ παράλαι τῆς Βουλγαρίας πόλεις, Ἀγχιάλος, Μεσημβρία, Πύργος, Σωζόπολις κ. ἄ. κατοικοῦντο ὑπὸ Ἑλλήνων.

Εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν εὐρίσκοντο οἱ Βούλγαροι, ὅτε ἐπὶ Λέοντος τοῦ ΣΤ' ὁ τότε βασιλεὺς αὐτῶν **Συμεὼν** μὴ ἀνεχόμενος τὰς καταπιέσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὑπεβάλλοντο οἱ Βούλγαροι ἐμποροὶ ὑπὸ τῶν ὑπαλλήλων τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἐκίνησε πάλιν πόλεμον ἐναντίον τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ ἀδράνεια καὶ ἡ ἀνικανότης τοῦ Λέοντος ἔκαμε τὸν Συμεὼν ἀήττητον. Ὁ Συμεὼν ἐπεκτείνει τὸ κράτος του πρὸς Δ. ἐπὶ τῶν ἄλλοτε Ἰλλυρικῶν χωρῶν μέχρι τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους καὶ κἀνει καταστρεπτικὰς ἐπιδρομὰς εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας, ἀπειλῶν δὲ νὰ καταλύσῃ αὐτὴν ἐπονομάζεται **τσάρος τῶν Βουλγάρων καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων**.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλος κίνδυνος ἀπειλεῖ τὴν αὐτοκρατορίαν ἐπὶ Λέοντος τοῦ ΣΤ'. Περὶ τὰ μέσα τῆς 9ης ἑκατονταετηρίδος οἱ Νορμανδοὶ (ἄνθρωποι τοῦ βορρᾶ), λαὸς γερμανικὸς, ὁμώμενοι ἐκ τῶν περὶ τὴν Βαλτικὴν μερῶν ἐκχυρίευσαν τὰς μεγάλας πόλεις Νοβογόροδον καὶ Κίεβον καὶ καταλαβόντες ὅλην σχεδὸν τὴν σημερινὴν Ῥωσίαν μέχρι τοῦ Εὐξείνου, ἡ ὁποία κατοικεῖτο ὑπὸ σλαβικῶν φυλῶν, ἴδρυσαν τὸ ἰσχυρὸν κράτος τῶν Ῥώσ η ἢ **Ῥώσων**. Οἱ Ῥώσοι οὗτοι ἐπὶ Λέοντος τοῦ ΣΤ' τὸ 906 μὲ ἀπειράριθμα πλοιάρια πλέουν εἰς τὸν θρακικὸν Βόσπορον, λεηλατοῦν τὰς ἀκτὰς αὐτοῦ καὶ ἀπειλοῦν αὐτὴν τὴν Κωνσταντινουπόλιν. Ὁ Λέων τότε ἀναγκάζεται νὰ συνάψῃ μετ' αὐτῶν συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς νὰ ἐμπορεύωνται μὲ τὸ ἑλληνικὸν κράτος.

4. Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος (912—959) καὶ Ῥωμανὸς Β' (959—963).

Καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Λέοντος, Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ κατόπιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ῥωμανοῦ, τὸ κράτος ἀσφαλῶς θὰ κατεστρέφετο, ἂν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν ἐνεφανίζοντο ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς μεγάλοι στρατηγοί, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν ἤρχιζεν ἐφαρμοζόμενον τὸ σύστημα τῆς συμβασιλείας. Ὁ Κωνσταντῖνος Ζ', ὅταν ἀπέθανεν ὁ Λέων ἦτο ἀνήλικος, 7 μὲν μόλις ἐτῶν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπιτροπεύετο ὑπὸ τοῦ ἐκ πατρὸς θεοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ κατόπιν ὑπὸ τῆς μητρὸς του Ζωῆς. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ ναύαρχος **Ῥωμανὸς Δεκακαπηνὸς** ἀφῆρεσεν ἀπὸ τὰς ἀσθενεῖς χεῖρας τῆς Ζωῆς τὴν ἀρχὴν καὶ ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως. Δὲν ἠρκέσθη δὲ εἰς τοῦτο μόνον ὁ Ῥωμανός. Ἔδωκε προσέτι εἰς τὸν βασιλέα ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα του Ἑλένην, ἀνηγόρευσε δὲ ἑαυτὸν καὶ τοὺς τρεῖς υἱοὺς του συμβασιλεῖς. Καὶ ἦτο καιρὸς νὰ περιέλθῃ ἡ ἀρχὴ εἰς χεῖρας στιβαροῦς, διότι τὸ κράτος πανταχόθεν ἠπειλεῖτο.

Πρῶτον ὁ Ῥωμανὸς κατόρθωσε νὰ συνάψῃ εἰρήνην μὲ τοὺς Βουλγάρους, οἱ ὅποιοι εἶχον φθάσει μέχρι τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπειτα διὰ τοῦ ἐνδόξου στρατηγοῦ **Ἰωάννου Κουρκοῦα** νικήσαντος ἐπανειλημμένως τοὺς Ἀραβας τῆς Ἀσίας, τὰ σύνορα τοῦ κράτους μετετοπίσθησαν ἀπὸ τοῦ Ἄλφους εἰς τὸν Τίγρητα καὶ τὸν Εὐφράτην. Ὁ ναύαρχος **Ἰωάννης Ῥαδινός** κατεναυμάχησε τὸν πειρατικὸν στόλον τῶν Σαρακηνῶν τῆς Κρήτης. Οἱ Ῥῶσοι τέλος ἐπιχειρήσαντες καὶ ἄλλην ἐκστρατείαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑφίστανται πανώλεθριαν.

Οὕτως ὁ Ῥωμανὸς ἀνεστήλωσε τὴν τιμὴν καὶ τὴν δύναμιν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἄλλ' ἤδη ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ παραγκωνίσῃ τὴν δυναστείαν τοῦ Μακεδονικοῦ οἴκου καὶ νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ μὲ δυναστείαν τοῦ ἰδίου του οἴκου. Ἡ κοινὴ ὅμως γνώμη ἦτο ἐναντία εἰς τοιαύτην μεταβολήν, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἀνδρωθεὶς ἐξέβαλε τῆς ἀρχῆς τοὺς σφετεριστὰς καὶ ἔμεινε μόνος κύριος αὐτῆς.

Ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ ἀφοῦ ἐμονόαρχησε, δὲν ἐπέδειξεν οὔτε στρατιωτικὰς οὔτε πολιτικὰς ἀρετάς. Κατεγίνετο, ὡς καὶ ὁ πατὴρ του, εἰς συγγραφάς. Ὁμοίως καὶ ὁ ἐπὶ 4 ἔτη μετὰ τὸν θάνατον

τοῦ Κωνσταντίνου βασιλεύσας υἱός του Ῥωμανὸς δὲν εἶχεν οὔτε πολιτικὴν οὔτε στρατηγικὴν ἰκανότητα. Ἐν τούτοις ἡ βασιλεία καὶ τῶν δύο εἶναι ἐνδοξοτάτη. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν. Ἡ μεταρροήθμισις εἶχεν ἐπιτελέσει τὸ θαῦμά της. Ἐσωτερικῶς τὸ κράτος διοικεῖτο ἄριστα ὑπὸ ἐξόχων πολιτικῶν. Ἐξωτερικῶς οἱ Φωκάδες καὶ ἄλλοι ἐνδοξοὶ στρατηγοὶ θριαμβεύουν ἐναντίον ὅλων τῶν ἐχθρῶν τοῦ κράτους.

Εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ Βούλγαροι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φοβεροῦ Συμεὸν παύουν πλέον τὰς ἐπιδρομὰς, οἱ δὲ Ῥῶσοι ἔρχονται εἰς στενωτέρας σχέσεις μὲ τοὺς Ἕλληνας. Ἡ ἡγεμονίς αὐτῶν Ὀλγα ἔρχεται τὸ 954 εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνάπτει σχέσεις φιλικὰς πρὸς τοὺς Ἕλληνας βασιλεῖς καὶ βαπτίζεται χριστιανὴ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου. Ἐκτοτε ἤρχισεν ἡ διάδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Ῥωσίαν. Ὡς ἐπίσημος ὁμως θρησκεία τοῦ κράτους δὲν ἀνεγνωρίσθη παρὰ μόνον ἐπὶ τοῦ ἐγγόνου τῆς Ὀλγας Βλαδιμίρου.

Εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Ἕλληνες στρατηγοὶ πολεμοῦντες ἐπιτυχῶς κυριεύουν ἀπὸ τῶν Ἀράβων 100 φρούρια τῆς Συρίας καὶ Μεσοποταμίας.

Τέλος ὁ στρατηγὸς **Νικηφόρος Φωκάς** ἀνακτᾷ τὴν Κρήτην τῷ 961. Ἡ Κρήτη πρὸ 138 ἐτῶν κατείχετο ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν πειρατῶν καὶ εἶχε καταστῆ ὀρητήριον τῶν ἀνὰ τὴν Μεσόγειον καὶ τὸ Αἰγαῖον πειρατικῶν στόλων των. Ἐκτοτε οἱ Ἕλληνες αὐτοκράτορες εἶχον πολλὰκις προσπαθήσει νὰ τὴν ἀνακτήσουν, ἀλλ' εἰς μάτην. Τέλος τὸ 960 ἀνετέθη τοῦτο εἰς τὸν στρατηγὸν Νικηφόρον Φωκᾶν. Ὁ Νικηφόρος μετὰ ἰκανοῦ στρατοῦ καὶ στόλου φθάνει εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἀποβιβάζεται πλησίον τῆς πρωτεύουσας αὐτῆς Χάνδακος (νῦν Ἡράκλειον). Οἱ Σαρακηνοὶ μόλις ἐπὶ μικρὸν ἀνθίστανται καὶ ἀμέσως κλείονται εἰς τὸ φρούριον τοῦ Χάνδακος. Ὁ Νικηφόρος πολιορκεῖ αὐτοὺς ἐπὶ 8 μῆνας. Ὁ Ἕλληνικὸς στρατὸς κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὑπέφερε πολλὰς στερήσεις, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἔγινε κύριος τοῦ φρουρίου. Τὰ λάφυρα, τὰ ὁποῖα περιήλθεν εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν, ἦσαν ἄπειρα. Συνελήφθη δὲ αἰχμάλωτος αὐτὸς ὁ ἐμίσης τῆς Κρήτης Ἀβδοῦλ Ἀζίζ, ὁ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καλούμενος Κουρούπης. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Χάνδακος κατελήφθη καὶ ὅλη ἡ νῆσος. Ὁ Νικηφόρος τότε ἐφρόντισε περὶ τῆς ἐπανόδου τῶν κατοίκων, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐξισλαμισθῆ, εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἔφερε δ' εἰς τὴν νῆσον

καὶ πολλοὺς χριστιανοὺς ἀποίκους Ἀρμενίους καὶ Ἕλληνας. Μετὰ ταῦτα ὁ Νικηφόρος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τῇ ἀδείᾳ τοῦ αὐτοκράτορος κατήγαγέ μεγαλοπρεπῆ θριάμβον.

Ἡ ἀνάκτησις αὕτη τῆς Κρήτης ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι ἄνευ αὐτῆς ὁ ἑλληνισμὸς τῆς νήσου δὲν ἤθελεν ἀναζωογονηθῆ καὶ ἐπομένως ἡ ἡρωϊκὴ μεγαλόνησος ἤθελε παύσει νὰ εἶναι ἐλληνική.

5. Νικηφόρος Φωκᾶς (963—969).

Ἐν ᾧ ὁ δαφνοστεφῆς στρατηγὸς μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης ἤρεν ἄλλους θριάμβους ἐναντίον τῶν Ἀράβων παρὰ τὸν Εὐφράτην, ἀποθνήσκει ὁ Ῥωμανὸς Β' ἀφίσας δύο υἱοὺς ἀνηλίκους **Βασίλειον** καὶ **Κωνσταντῖνον**. Ὁ Νικηφόρος τότε σπεύδει εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἀναγορεύεται συμβασιλεὺς τῶν ἀνηλίκων βασιλέων καὶ νυμφεύεται τὴν χήραν τοῦ Ῥωμανοῦ **Θεοφανώ**.

Ὁ Νικηφόρος, καὶ ἀφ' οὗ ἔγινε βασιλεὺς, ὅλον του σχεδὸν τὸν βίον διάγει εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἰδίως ἀπορροφοῦν αὐτὸν οἱ πρὸς τοὺς Ἀραβας πόλεμοι, κατὰ τῶν ὁποίων ἐκστρατεύει ἐπανειλημμένως. Εἰς ὅλας του δὲ τὰς ἐκστρατείας νικᾷ καὶ ἐμβάλλει εἰς αὐτοὺς τρόμον καὶ ἀνακτᾷ τὴν Ταρσόν, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Ἀντιόχειαν.

Ἄλλ' ἤδη ἐμφανίζονται καὶ πάλιν οἱ Βούλγαροι. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Συμεὼν (927) τὸ βουλγαρικὸν κράτος ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του Πέτρου εἶχεν ἀρχίσει νὰ παρακμάζῃ. Οἱ ἡμέτεροι ὅμως ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ ἐξηκολούθουν ἐνίστε νὰ ἀποστέλλουν εἰς τοὺς Βουλγάρους χρηματικὰς δωρεάς, τὰς ὁποίας ὁ Νικηφόρος, ἀφ' ὅττι ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου, εἶχε παύσει. Ἦδη ἐν μέσῳ τῶν θριάμβων του ἔρχονται εἰς Κωνσταντινούπολιν πρέσβεις τῶν Βουλγάρων ἀπαιτοῦντες τὰς συνηθισμένας δωρεάς ὡς φόρον. Ὁ Νικηφόρος, ὡς ἦτο φυσικόν, ἀπέπεμψεν αὐτοὺς σκαῶς καὶ ἠπειλήσεν αὐτοὺς δι' ἐκστρατείας. Ἀτυχεῶς ὁ βασιλεὺς δὲν ἐπραγματοποίησε τὴν ἀπειλήν. Ἀντὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος, παρεκίνησε τὸν ἡγεμόνα τῶν Ῥώσων Σβετοσλαῦον, υἱὸν τῆς Ὀλγας, νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Ὅντως ὁ **Σβετοσλαῦος** εἰσβάλλει εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ καταλαμβάνει μέγα μέρος αὐτῆς. Ἀλλὰ τώρα οὗτος, παρὰ τὴν

μετὰ τοῦ Νικηφόρου συμφωνίαν, δὲν θέλει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Βουλγαρίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ μάλιστα περιέροχονται εἰς χεῖράς του οἱ υἱοὶ τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως Πέτρου, καὶ γίνεται κύριος ὅλης τῆς Βουλγαρίας. Ὁ Νικηφόρος τότε ἀποφασίζει νὰ παρασκευάσῃ ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Ῥώσων. Ἐν ᾧ ὅμως κατεγίνετο εἰς τοῦτο, πίπτει θῦμα συνωμοσίας, τὴν ὁποίαν παρεσκευάσαν ποικίλοι δυσαρέσκεια ἐναντίον του.

Ὁ Νικηφόρος δὲν ἦτο μόνον στρατηγὸς μέγας, ἀλλὰ καὶ κυβερνήτης δεξιός. Ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς μεταρρυθμίσεως, ἐπροστάτευσε τὴν τάξιν τῶν ἐλευθέρων γεωργῶν κατὰ τῶν πίεσεων τῶν ἰσχυρῶν καὶ ἀπηγόρευσε τὴν ἀφιέρωσιν κτημάτων εἰς ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια καὶ τὴν ἴδρυσιν νέων τοιούτων. Τοῦτο δ' ἐπράξε, διότι τὰ πλεῖστα τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων ἐνεκροῦντο μὴ καλλιεργούμενα, ὅπως ὅτε ἀνῆκον εἰς ἰδιώτας. Διὰ τῶν διατάξεων ὅμως τούτων δυσηρέστησε τὸ μέγα πλῆθος τοῦ κλήρου καὶ τῶν μοναχῶν, οἱ ὅποιοι καὶ παρέσυραν εἰς τὴν δυσαρέσκειαν ταύτην τὸ πλῆθος. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι τοῦ ἔθνους τάξεις ἦσαν δυσαρεστημένοι κατὰ τοῦ βασιλέως. Ὁ Νικηφόρος χάριν τοῦ στρατοῦ καὶ τὰς διαφόρους χορηματικὰς δωρεὰς τὰς διδομένας ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου εἰς τοὺς συγκλητικοὺς καὶ τοὺς αὐλικοὺς εἶχε παύσει, καὶ πολλὰς οἰκονομίας εἰς τὴν διοίκησιν εἶχε φέρει, καὶ πολλὰς καταρῆσεις εἶχε περιορίσει. Ἐκ τῆς δυσαρεσκείας ταύτης ἡ νεαρὰ βασίλισσα Θεοφανὸς ἐφοβήθη, μὴ ἀπολέσῃ τὸν θρόνον. Συνεννοήθη λοιπὸν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ **Ἰωάννου Τσιμισκῆ**, ἀνεμιτοῦ τοῦ Νικηφόρου, συνύφαναν συνωμοσίαν καὶ ἐφόρουν τὸν Νικηφόρον. Μετὰ τοῦτο καταλαμβάνει τὴν ἀρχὴν ὁ Ἰωάννης, ἀνακηρυχθεὶς συμβασιλεὺς τῶν ἀνηλικῶν υἱῶν τοῦ Ῥωμανοῦ. Ἀλλὰ ἡ Θεοφανὸς, ἡ ὁποία ἠλπίζεν ὅτι θὰ γίνῃ σύζυγος τοῦ νέου αὐτοκράτορος, ἀπομακρύνεται ἀμέσως ἐκ τῶν ἀνακτόρων ὑπ' αὐτοῦ.

6. Ἰωάννης Τσιμισκῆς (969—976).

Ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς ἀνῆκεν εἰς μεγάλην στρατιωτικὴν οἰκογένειαν. Ἐκ πατρὸς ἦτο ἀνεμιτὸς τοῦ ἐπὶ Ῥωμανοῦ Λεκαπηνοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννου Κουρκοῦα, ἐκ μητρὸς δὲ τοῦ Νικηφόρου Φωκά. Καὶ ὁ ἴδιος δὲ μέχρι τοῦδε εἶχε δάξει ἔξοχα στρατιωτικὰ προτερήματα.

Ἐν τούτοις οἱ Ῥῶσοι καὶ οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν Πρεσθλαύαν ἀντέταξαν κρατερὰν ἄμυναν. Ἄλλ' ἡ ὁρμὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἦτο ἀκάθεκτος καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ἰωάννης ταχέως ἔγινε κύριος τῆς πόλεως. Μετὰ τοῦτο ὤρμησε πρὸς τὸ Δορύστολον. Ὁ ἐκεῖ εὐρισκόμενος Σβετοσλαῦος ἐπετέθη κατὰ τοῦ αυτοκρατορικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ νικηθεὶς ἐκλείσθη εἰς τὸ φρούριον. Ὁ Ἰωάννης ἐπολιόρκησεν αὐτὸ ἀπὸ ξηραῶς. Συγχρόνως δὲ ὁ ἑλληνικὸς στόλος εἰσελθὼν εἰς τὸν Δούναβιν ἀπέκλεισεν αὐτὸ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ ποταμοῦ. Ἡ πολιορκία διήρκεσε περίπου δύο μῆνας, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Ῥῶσοι ἀπέκρουον μὲν ὅλας τὰς ἐφοδούς τῶν ἡμετέρων, ἀλλὰ καί, ὅταν ἐπεχείρουν ἔξοδον, ἐδεκατίζοντο. Τέλος ὁ Σβετοσλαῦος νικηθεὶς εἰς μίαν μεγάλην μάχην ἐζήτησεν εἰρήνην παρὰ τοῦ αυτοκράτορος. Ἡ πρότασις ἔγινε δεκτὴ καὶ ὁ Σβετοσλαῦος μὲ τὰ λείψανα τῶν Ῥώσων τοῦ ἀπῆλθεν ἐκ τῆς Βουλγαρίας. Καὶ τὰ λείψανα ὅμως τοῦ στρατοῦ τοῦ Σβετοσλαύου κατεστράφησαν, διότι καθ' ὁδὸν ἐπετέθη κατ' αὐτῶν τὸ ἐν Μολδαυία τουρκικὸν ἔθνος τῶν Πετσενέγων.

Ὁ Ἰωάννης ἐκδιώξας τοὺς Ῥώσους ἐκ τῆς Βουλγαρίας δὲν ἀνασυνέστησε τὸ βουλγαρικὸν βασίλειον, ἀλλὰ ἔκαμε τὴν Βουλγαρίαν ἐπαρχίαν τῆς αυτοκρατορίας. Μετὰ τοῦτο ἐπέστρεψεν ἐν θριάμβῳ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ τελευταίου βασιλέως τῶν Βουλγάρων Πέτρου, Βόριδα καὶ Ῥωμανόν.

Μόλις ὁ Ἰωάννης ἐπεράτωσε τὸν ὡσοβουλγαρικὸν πόλεμον, ἀπεδύθη εἰς νέον ἀγῶνα. Ἀνέλαβε νὰ συνεχίσῃ τὰς κατὰ τῶν Ἀράβων τῆς Συρίας καὶ Μεσοποταμίας ἐνδόξους ἐκστρατείας τοῦ Νικηφόρου Φωκά. Ἐκστρατεεῖ λοιπὸν (974-975) κατὰ τῶν Ἀ-

ράβων, νικᾷ ἔπανειλημμένως αὐτούς, κυριεύει πολλές πόλεις καὶ φρούρια καὶ καταλαμβάνει, ἔκτος τῆς ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου ἀνακτηθείσης βορείου Συρίας, μέγα μέρος τῆς νοτίου καὶ ἰδίως τὴν περιφημον πόλιν Βηρυτόν. Ἐν ᾧ ὅμως ἐτοιμάζεται νὰ ἐπεκτείνῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἀποθνήσκει, ἴσως δηλητηριασθεὶς ὑπὸ τοῦ παρακοιμωμένου Βασιλείου, τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀνακαλύψει μεγάλας καταχρήσεις πρὸς ζημίαν τοῦ κράτους.

7. Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος (976—1025).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιμισκῆ ὁ νόμιμος διάδοχος τοῦ θρόνου Βασίλειος, ἤδη εἰκοσαετῆς ὢν, ἀναλαμβάνει ὁ ἴδιος τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους. Ὁ Βασίλειος Β' ἀπεδείχθη ἀντάξιος διάδοχος τῶν κηδεμόνων αὐτοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ. Καὶ κατ' ἀρχάς μὲν ἠσχολήθη εἰς τὸ νὰ καταστείλῃ στάσεις τινὰς τῶν στρατηγῶν, οἱ ὅποιοι ἐνόμισαν ὅτι ἠδύνατο νὰ καταλάβουν τὴν ἀρχήν, ὅπως προηγουμένως ὁ Νικηφόρος καὶ ὁ Ἰωάννης, καὶ εἰς τὸ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν παρακοιμώμενον Βασίλειον, ὁ ὁποῖος ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ εἰς χεῖράς του τὴν πραγματικὴν κυβέρνησιν τῶν κοινῶν. Ἐπειτα ἐπροστάτευσε διὰ διαφόρων νόμων τὴν μέσσην καὶ κατωτέραν τάξιν πολεμίσας συστηματικῶς τὰς μεγάλας γαιοκτησίας καὶ δουλοπαροικίας. Καὶ τέλος περιέφερε νικηφόρα τὰ ἑλληνικὰ ὄπλα ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως εἰς τὰς τοῦ Εὐφράτου καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέων τῆς Ἀρμενίας εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰταλίας, ἀναβιβάσας οὕτω τὸ κράτος εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμὴν τῆς δυνάμεώς του. Ὁ μακρότερος καὶ ὁ φοβερότερος ἐκ τῶν πολέμων, τοὺς ὁποίους διεξήγαγεν, εἶναι ὁ βουλγαρικὸς.

Οἱ Βούλγαροι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιμισκῆ ἐπωφελοῦμενοι ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν περισπασμῶν, εἰς τοὺς ὁποίους εὐρίσκειτο τὸ κράτος λόγῳ τῆς ἀποστασίας τῶν στρατηγῶν, ἐπαναστατοῦν καὶ πάλιν. Ὁ ἀναγορευθεὶς τσάρος αὐτῶν Σαμουήλ ὀρμώμενος ἐκ τῆς πρὸς Β. τῆς λίμνης Πρέσπας Ἀχρίδος, τὴν ὁποίαν κατέστησεν ἔδραν τοῦ κράτους του, ἀρχίζει φοβερὰς ἐπιδρομὰς εἰς ὅλην τὴν ἑλληνικὴν χερσόνησον μέχρι τῆς Πελοποννήσου καὶ καταλαμβάνει τὴν Μακεδονίαν ὅλην πλὴν τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν, εἰσβάλλει εἰς τὴν

Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἀπειλεῖ καὶ αὐτὴν τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Σαμουὴλ ἤδη ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ καταλύσῃ τὸ ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνικὸν κράτος καὶ νὰ ἰδούσῃ βουλγαρικὸν κράτος περιλαμβάνον ὅλην τὴν ἑλληνικὴν χερσόνησον.

Ἄλλ' ὁ Βασίλειος ἦτο ἀντάξιός τοῦ Σαμουὴλ ἀντίπαλος. Εὐθύς ὡς οὗτος ἀπηλλάγη ἀπὸ τῶν περισπασμῶν τῶν ἀνταπαιτητῶν τοῦ θρόνου, ἀναλαμβάνει μὲ ἐπιμονὴν τὸν βουλγαρικὸν πόλεμον. Ὁ πόλεμος οὗτος, ὁ ὁποῖος διήρκεσε μὲ μικρὰ διαλείμματα 42 ἔτη (976—1018), λαμβάνει χαρακτῆρα φυλετικοῦ ἀνταγωνισμοῦ φανατικωτάτου. Οἱ Ἕλληνες δὲν δύνανται νὰ ἀφήσουν τὸν Σαμουὴλ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ σχέδιά του καὶ νὰ γίνῃ κύριος ἀκραιοφνῶς ἑλληνικῶν χωρῶν.

Ὁ πόλεμος κατ' ἀρχὰς λαμβάνει εὐρυτάτας διαστάσεις. Ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Πανταχοῦ ὁ Βασίλειος εἶτε αὐτοπροσώπως εἶτε διὰ τῶν ἰκανωτάτων στρατηγῶν του πολεμεῖ ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, καὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἄλλοτε μὲν νικῶν, ἄλλοτε δὲ καὶ ἠττώμενος. Ἐπὶ τέλους εἰς τὴν πρώτην αὐτὴν περίοδον τοῦ πολέμου θέτει τέρμα ἡ μεγάλη παρὰ τὸν Σπερχειὸν μάχη (996). Κατὰ ταύτην ὁ γενναῖος στρατηγὸς Νικηφόρος Οὐρανὸς ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ παρὰ τὸν Σπερχειὸν στρατοπεδευμένου Σαμουὴλ καὶ ἐπιφέρει εἰς τὸν βουλγαρικὸν στρατὸν πανωλεθρίαν. Αὐτὸς ὁ Σαμουὴλ τραυματισθεὶς μόλις ἐσώθη. Ἐκτοτε αἱ μεσημβριναὶ ἑλληνικαὶ χῶραι ἀνέπνευσαν.

Ὁ πόλεμος ἤδη περιορίσθη εἰς τὴν Μακεδονίαν τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ Βασίλειος κατ' ἔτος ἐκστρατεύων εἰς τὰς χώρας ταύτας κατὰ τῶν Βουλγάρων συνάπτει μάχας πολλὰς καὶ κυριεῖται πολλὰ φρούρια κατεχόμενα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Ἀλλὰ καὶ οἱ Βούλγαροι πεισματωδῶς ἀνθίστανται κατ' αὐτοῦ. Τέλος τὸ 1014 ἐπέρχεται ὀριστικὴ τροπὴ τοῦ πολέμου. Ὁ βασιλεὺς συνήθιζε πάντοτε νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν διὰ τῆς κλεισούρας τῆς ὀνομαζομένης Κλειδίον (Δεμιρ Ἰσάο). Ἐκεῖ ὁ Σαμουὴλ κατεσκευάσεν ὄχυρον καὶ ἐπερίμενε τὸν ἀντίπαλον. Ὁ Βασίλειος μὴ δυνήθεις νὰ καταλάβῃ τὸ ὄχυρον ἐπολιόρθησεν αὐτό. Ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι ἀντεῖχον γενναίως καὶ ἐπέφερον πολλὴν καταστροφὴν εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, διότι ἐκτύπων αὐτὸν ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ὄχυρώματος. Τότε ὁ στρατηγὸς Νικηφό-

ρος Ξιφίας με μέρος ἐκ τοῦ στρατοῦ περιελάσας τὸ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Κλειδίου κείμενον ὑψηλὸν ὄρος Βαλαθίσταν (Μπελκίτσιτσα) διὰ τῶν τραχυτάτων αὐτοῦ πλευρῶν καταλαμβάνει τὰ ὀπίσθια τῶν Βουλγάρων. Οὗτοι καταπλαγέντες διὰ τὸ ἀπροσδόκητον τοῦ πράγματος τρέπονται εἰς φυγὴν ἀφίνοντες τὸ ὄχρυσμα. Ὁ Νικηφόρος καὶ ὁ βασιλεὺς καταδιώκουν αὐτοὺς καὶ ἄλλους μὲν φονεύουν, τοὺς περισσοτέρους δὲ συλλαμβάνουν αἰχμαλώτους. Αὐτὸς ὁ Σαμουήλ διέφυγε μὲν τὸν κίνδυνον τῆς συλλήψεως, παθὼν ὅμως τὴν καρδίαν ἀπέθανε μετὰ τινος ἡμέρας.

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Σαμουήλ Γαβριήλ ἐξήτησε νὰ ὑποταχθῆ εἰς τὸν βασιλέα. Ἄλλ' οὗτος οὐδεμίαν ἐδέχθη συνθηκολογήσιν. Ἦθελε νὰ καταλύσῃ τελείως τὸ βουλγαρικὸν κράτος. Ἐξηκολούθησε λοιπὸν τὸν πόλεμον μέχρις οὗ κατέλαβεν ὅλας τὰς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατεχομένας χώρας. Οἱ Βούλγαροι ἀρχηγοὶ ἢ ἐφονεύθησαν ἢ παρεδόθησαν. Τὸ βουλγαρικὸν κράτος κατελύθη, ἡ δὲ Βουλγαρία ἔγινεν ἐπαρχία ἑλληνικῆ κυβερνωμένη ὑπὸ διοικητῶν πεμπομένων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Βασίλειος μετὰ τὴν περὶ τὸν πόλεμον (1019) ἐκκινήσας ἐκ τῆς Ἀχρίδος περιοδεύει θριαμβευτικῶς τὴν Μακεδονίαν, κατέρχεται ἐπυφνημούμενος πανταχοῦ εἰς τὰς νοτίους ἑλληνικὰς χώρας καὶ φθάνει εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐνταῦθα ἀνελθὼν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἀναπέμπει εὐχαριστήρια τῷ Θεῷ εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὁ ὁποῖος εἶχε μετατραπῆ εἰς ναὸν τῆς Παρθένου Μαρίας. Ἀπὸ δὲ τοῦ Πειραιῶς ἐπανέρχεται εἰς Κωνσταντινουπόλιν διὰ θαλάσσης. Ἐδῶ ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῆ θρίαμβον, τὸν ὁποῖον ἐκόσμουσαν ὄχι μόνον τὰ ἄπειρα ἐκ τῆς πρωτευούσης τῆς Βουλγαρίας λάφυρα, ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ οἰκογένεια τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων καὶ οἱ μεγιστάνες αὐτῶν. Κατὰ τὸν θρίαμβον τοῦτον ὁ λαὸς ἀνευφήμησε τὸν Βασίλειον βουλγαροκτόνον, τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα ἔμεινεν εἰς αὐτὸν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ. Καὶ δικαίως, διότι οὗτος κατέλυσε ὀριστικῶς τὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων.

Ἡ αὐτοκρατορία τώρα, ἐπειδὴ μὲ τὴν ὑποταγὴν τῶν Βουλγάρων ἐστερεώθη ἡ κυριαρχία αὐτῆς ἐπὶ τῶν Σέρβων καὶ Κροατῶν, ἐξετάθη πρὸς Β. μέχρι τοῦ Δουνάβειος.

Ἄλλὰ καθ' ὃν χρόνον διεξῆγε τὸν φοβερὸν καὶ μακρὸν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων πόλεμον, ὁ Βασίλειος Β' ἐπετέλει καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν ἔργα σπουδαῖα. Ἐκστρατεύσας αὐτοπροσώπως προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος τὰς ἀνεξαρτήτους ἡγεμονίας τῆς Ἰβηρίας

καὶ Ἀρμενίας καὶ ἐστερέωσεν εἰς τὴν Συρίαν τὴν κατοχὴν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, τὰς ὁποίας εἶχον ἀνακτήσει ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς.

Ῥωσαύτως καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Βασιλεὺς εἶχεν ἀναγκασθῆναι νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν του. Ὄθων Β' ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας εἶχε λάβει ὡς διάδοχος ἀκόμη σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Βασιλείου Θεοφανώ. Ἦδη δὲ διαδεχθεὶς τὸν πατέρα ἐπεχείρησε (980) νὰ καταλάβῃ τὴν κάτω Ἰταλίαν ἀξιών αὐτὴν ὡς προῖκα τῆς συζύγου του Θεοφανοῦς. Ὁ Βασιλεὺς διὰ τῶν στρατηγῶν του τὸ 982 κατετρόπωσε τοὺς στρατηγούς τοῦ Ὄθωνος καὶ ἐστερέωσε τὴν ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ κυριαρχίαν τῆς αὐτοκρατορίας.

Οὕτω ἐπὶ Βασιλείου τὰ ὅρια τοῦ κράτους ἐξετείνοντο ἀπὸ τῆς κάτω Ἰταλίας, τῶν μυκῶν τοῦ Ἀδρίου καὶ τῶν ὄχθων τοῦ

Εἰκ. 1. Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος.

ἀνω Δουνάβεως μέχρι τοῦ Καυκάσου, τῆς Κασπίας καὶ τοῦ Εὐφράτου.

Ἄλλα καὶ ἄλλα γεγονότα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς Χωροφᾶ — Σακελιανῶν ἀπὸ τοῦ μαρτυροῦ Εἰρηοδευτικῆς Πομπικῆς

ἠθικῆς αὐτοῦ αἴγλης. Ὁ υἱὸς τοῦ Σβετοσλαύου Βλαδίμηρος Α' γενόμενος ἡγεμὼν τῶν Ῥώσων ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῶν Χαζάρων καὶ ἀπήρσεν ἀπ' αὐτῶν ὅλας τὰς περὶ τὴν Κοιμαϊκὴν χερσόνησον χώρας, ἐπιτεθεὶς δὲ καὶ κατὰ τῆς μόνης ἐκεῖ ἑλληνικῆς πόλεως Χερσῶνος κατέλαβεν αὐτήν. Ἀλλὰ τότε ὁ Βλαδίμηρος ἀπεφάσισε νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν χριστιανισμόν. Συνεννοηθεὶς λοιπὸν μετὰ τοῦ Βασιλείου τοῦ Β', ἐβαπτίσθη εἰς τὴν Χερσῶνα, ἀνάδοχον ἔχων αὐτὸν τὸν Βασίλειον καὶ διὰ τοῦτο λαβὼν τὸ ὄνομά του. Μετὰ τοῦτο ἔλαβε σύζυγον τὴν νεωτέραν ἀδελφὴν τοῦ Βασιλείου Ἄνναν καὶ εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης ἀπέδωκε τὴν Χερσῶνα εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Τότε κατὰ διαταγὴν τοῦ Βλαδιμήρου μυριάδες Ῥώσων ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸν Βορυσθένην ἢ Δάναπρον (σημ. Δνείπερον καὶ σλαβίσι Δνιέπε) ποταμὸν παρὰ τὸ Κίεβον. Οὕτω ἰδρῦθη ἡ ὁσικὴ ἐκκλησία με ἔδραν τὸ Κίεβον. Τοῦτου ὁ μητροπολίτης διοριζόμενος ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο πρωθιεράρχης ὅλης τῆς Ῥωσίας. Διὰ τοῦτο ἡ ὁσικὴ ἐκκλησία ἐθεωρεῖτο ὡς θυγάτηρ τῆς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ στεναὶ ἦσαν αἱ ἐκκλησιαστικαὶ σχέσεις μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ τῆς Ῥωσίας.

8. Τὸ τέλος τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχε φθάσει ἐπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἀνώτερον σημεῖον τῆς ἀκμῆς, ἀρχίζει νὰ παρακμάζῃ.

Τὸν Βασίλειον ἀποθανόντα ἀτεκνον διεδέχθη ὁ γέρον πλεόν ἀδελφός του **Κωνσταντῖνος Η'** βασιλεύσας τρία μόνον ἔτη. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ θρόνος περιέρχεται εἰς τὰς δύο θυγατέρας αὐτοῦ **Ζωὴν** καὶ **Θεοδώραν**. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν βασιλεύουν ἀλληλοδιαδόχως οἱ δύο σύζυγοι τῆς Ζωῆς **Ῥωμανὸς Γ'** ὁ **Ἀργυρὸς** (1028-1034) καὶ **Μιχαὴλ Δ'** ὁ **Παφλαγῶν** (1034-1041) καὶ κατόπιν ὁ ὑπὸ τῆς Ζωῆς υἱοθετηθεὶς εὐνοούμενός της **Μιχαὴλ Ε'** ὁ **Καλαφάτης**. Ὅτε ὅμως οὗτος μετὰ ἓν ἔτος ἐξήτησε νὰ ἀπαλλαθῇ τῆς Ζωῆς καὶ νὰ κλείσῃ αὐτήν εἰς μοναστήριον, ὁ λαὸς ἐξεγερθεὶς ἠνάγκασε τὸν Μιχαὴλ νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ γίνῃ μοναχός. Ἡ ἠλικιωμένη τότε Ζωὴ λαμβάνει τρίτον σύζυγον τὸν **Κωνσταντῖνον Θ'** τὸν **Μονομάχον** (1042-1054) καὶ ἀναβιβάζει αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κων-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

σταντίνου, ἐπειδὴ ἡ Ζωὴ εἶχεν ἀποθάνει, ἔμεινε κυρία τοῦ θρόνου ἢ **Θεοδώρα**, ἡ ὁποία ἐβασίλευσε μόνον δύο ἔτη μέχρι τοῦ 1056. Μὲ αὐτὴν δὲ ἐξέλιπε καὶ ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία.

Ἐξ ὅλων τούτων, οἵτινες ἐπὶ 30ετίαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου Β' ἀνῆλθον εἰς τὸν θρόνον, οὐδεὶς ἐδείχθη ἀντάξιος ἐκεῖνου. Τὰ πάντα ἤδη διηύθυνον οἱ εἰς τὴν σύγκλητον συγκεντρωμένοι πολιτικοὶ ἄνδρες. Ὁ στρατὸς παρημελήθη, αἱ δ' ἐπαρχίαι τοῦ κράτους κατεπιέζοντο δι' ὑπερβολικῶν φόρων. Ἐκ τούτου πολλὰ δεινὰ ἐπῆλθον εἰς τὸ κράτος. Στάσεις ἐσωτερικαὶ ἀδιακόπως ταράσσουν αὐτό. Οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι ἐπαναστατοῦν. Καὶ ἡ μὲν ἐπανάστασις τῶν Βουλγάρων καταστέλλεται, ὅχι ὅμως καὶ ἡ τῶν Σέρβων. Οὗτοι κατώρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴν αὐτονομίαν των. Τέλος οἱ Ῥῶσοι ἐπιχειροῦν τελευταίαν, ἀλλὰ φοβερὰν ἐπιδρομὴν πρὸς κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπιστρέφουν ὅμως ἄπρακτοι, διότι οἱ ἡμέτεροι διὰ τῆς ναυτικῆς ὑπεροχῆς των καὶ τοῦ ὕψους πυρὸς κατέστρεψαν τὸν στόλον των.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι μὲ ὅλην τὴν παραλυσίαν τὸ κράτος διετήρει ἀκόμη πολλοὺς ἐνδόξους στρατηγοὺς. Δυστυχῶς οἱ διευθύνοντες πολιτικοὶ ἀντὶ νὰ ἐπωφελῶνται ἐκ τούτων, τοῦναντίον φροντίζουν, πῶς νὰ ματαιώσουν τὸ ἔργον αὐτῶν. Εἰς ἐκ τῶν στρατηγῶν τούτων ἦτο ὁ **Γεώργιος Μανιάκης**. Οὗτος κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶχεν ἐμπνεύσει τὸν τρόμον εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς ἀγωνιζόμενος κατ' αὐτῶν εἰς τὰς περὶ τὸν Τίγρητα χώρας. Ὁ αὐτὸς δὲ κατώρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ ὅλην σχεδὸν τὴν Σικελίαν, ἡ ὁποία εἶχε κατακτηθῆ ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Γ'. Ἄλλ' ὁ ἀρχηγὸς τοῦ παρὰ τὴν Σικελίαν στόλου Στέφανος, γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ βασιλέως, ἀντὶ νὰ βοηθήσῃ τὸν Μανιάκην εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, διαβάλλει ἐκ φθόνου αὐτὸν εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν. Τὸ δὲ χειρότερον οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνακαλοῦν τὸν Μανιάκην καὶ ἀναθέτουν εἰς τὸν Στέφανον καὶ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ. Ἀποτέλεσμα τούτου ὑπῆρξεν ἡ ἀνάκτησις καὶ πάλιν τῆς Σικελίας ὅλης ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Καὶ οὐδὲ τοῦτο ἤρχεσεν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους Νορμανδοὶ κατελθόντες ἐκ τῶν βορείων χωρῶν τῆς Εὐρώπης εἶχον καταλάβει μέγα μέρος τῆς βορείου Γαλλίας. Ἐντεῦθεν δ' ὁμοίωμενα στίφη αὐτῶν εἶχον κατέλθει εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν. Τούτους ὁ Μανιάκης ἐκστρα-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τεύων εἰς τὴν Σικελίαν εἶχε παραλάβει ἐκ τῆς κάτω Ἰταλίας ὡς μισθοφόρους. Ἄλλ' ὁ διαδεχθεὶς τὸν Μανιάκην ὡς διοικητῆς τῆς κάτω Ἰταλίας ἀρνηθεὶς τὸν συμφωνημένον μισθὸν ἦλθεν εἰς ῥῆξιν μὲ αὐτούς. Οἱ Νορμανδοὶ τότε συνεννοηθέντες μὲ ἄλλους ὁμοφύλους των κατέλαβον ὅλην τὴν κάτω Ἰταλίαν ἐκτὸς τοῦ Βοινδισίου, τοῦ Ὑδροῦντος (νῦν Ὀτράντο), τῆς Βάριος καὶ τοῦ Τάραντος. Εἰς μίαν βραδυτέρον ἐστάλη καὶ πάλιν ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Ε' εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Μανιάκης. Οὗτος ἀγανακτήσας διὰ τὴν τότε ἀναγόρευσιν ὡς αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου ἐγκατέλειπε τὴν Ἰταλίαν καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ὁ μὲν σκοπὸς αὐτοῦ ἀπέτυχε, διότι καθ' ὁδὸν ἐφονεύθη. Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως οἱ Νορμανδοὶ ὄχι μόνον τὴν κάτω Ἰταλίαν κατέκτησαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Σικελίαν. Ἀλλὰ τὰ περὶ τῶν Νορμανδῶν ἐκτίθενται πλατύτερον κατωτέρω, ἔνθα θὰ ἐξετάσωμεν ὅποια τις ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Δύσεως κατὰ τοὺς χρόνους τούτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΥΛΙΚΗ, ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ ΤΗΣ ΑΚΜΗΣ ΑΥΤΗΣ

1. Τὸ Κράτος.

Τὰ μεγάλα στρατιωτικά κατορθώματα τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας εἶχον ἐπεκτείνει κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τῆς Συρίας καὶ ἀπὸ τῶν ἄκτῶν τῆς Ἰταλίας μέχρι τῶν πεδιάδων τῆς Ἀρμενίας. Ἄλλ' ἐπιδεξία διπλωματία κατώρθωσε νὰ φέρῃ πολὺ ἔξω τῶν ὁρίων τούτων τὴν σφαιρὰν τῆς ἐπιρροῆς καὶ ἐνεργείας τῆς Μοναρχίας. Πέριξ τῆς αὐτοκρατορίας ὑπῆρχε σειρὰ κρατῶν ὑποτελῶν, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν πρὸ τῶν ὁρίων αὐτῆς τὴν πρώτην οὕτως εἰπεῖν ἀμυντικὴν γραμμὴν τῆς, καὶ τὸ σπουδαιότερον ἐξήπλωνον ἀνὰ τὸν κόσμον τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

Εἰς τὴν Ἰταλίαν ὄλαι αἱ μικραὶ πολιτεῖαι, εἰς τὰς ὁποίας αὕτη εἶναι διηρημένη, ἀναγνωρίζουν τὴν ἡγεμονίαν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκράτορος. Πρὸ πάντων ὅμως ἡ Ἐνετία εἶναι ἡ πιστοτέρα καὶ εὐπειθεστέρα τῶν ὑποτελῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐνεκα τούτου οἱ αὐτοκράτορες ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτὴν τὴν φροντίδα νὰ ἐπιβλέπῃ τὴν Ἀδριατικὴν καὶ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 10ου αἰῶνος παρεχώρησαν εἰς αὐτὴν τὰ ἄφθονα ἐμπορικὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα παρεσκεύασαν τὸ μέλλον μεγαλεῖόν τῆς.

Εἰς τὰ ΒΔ. τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου καὶ ἐπὶ τῶν ἄκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς τὰ σλαβικὰ κράτη Κροατία καὶ Σερβία, προσαχθέντα διὰ τοῦ Βασιλείου Α' εἰς τὸν χριστιανισμόν καὶ ὑπαχθέντα εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἦσαν δι' αὐτὴν σύμμαχοι χρήσιμοι ἰδίως ἐναντίον τῶν Βουλγάρων.

Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐπὶ τῶν ἄκτῶν τοῦ Εὐξείνου πόντου ἡ Χερσὼν, μᾶλλον ὑποτελής παρὰ ὑπήκοος, ἦτο θέσις πολῦτιμος καὶ διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ διὰ τὴν οἰκονομικὴν δρασίαν τοῦ κράτους ἀπέναντι τῶν βαρβάρων λαῶν, Χαζάρων, Πετσενέγων, Ρώσων, οἵτινες κατόκουν τὰς γειτονικὰς στέππας. Οἱ Ρῶσοι μάλι-

στα μετὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐδέχθησαν καὶ τὴν τέχνην, τὴν λογοτεχνίαν, τὰ ἥθη καὶ καθόλου τὸν πολιτισμὸν τὸν ἑλληνικόν. Τὸ Κίεβρον, ἡ πρωτεύουσα τῶν, κατέστη ἐφάμιλλον πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ μία τῶν ὄραιοτέρων πόλεων τῆς Ἀνατολῆς.

Εἰς τὸν Καύκασον οἱ διάφοροι βάρβαροι ἡγεμόνες ὑπερηφάνευον τὰ φέρουσι τοὺς τίτλους καὶ τὰ δέχονται τὰς ἐπιχορηγήσεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὰ κράτη τῆς Ἀρμενίας τέλοσ ἀποσπασθέντα τῆς ἀραβικῆς ἐπιρροῆς ἐπρομήθευον παμπόλλους στρατιώτας καὶ στρατηγούς εἰς τὸ κράτος καὶ ἦσαν πελάται καὶ πιστοὶ ὑπηρέται αὐτοῦ.

Ἡ ἑλληνικὴ λοιπὸν αὐτοκρατορία μὲ τὴν θαυμασίως ὀργανωμένην διοίκησίν της, μὲ τὰ ἀνθηρὰ οἰκονομικά της, μὲ τὸν ἰσχυρότατον στρατὸν καὶ στόλον της, μὲ τὴν ἀπόρθητον καὶ λαμπρὰν πρωτεύουσάν της, ἀπέβη ἥδη μετὰ τὰ στρατιωτικὰ κατορθώματα τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας κράτος παγκόσμιον, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιρροὴ ἐξετείνεται ἐφ' ὅλοκλήρου σχεδὸν τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Ὅντως δὲ τοιοῦτον ἐθεώρει καὶ οὕτως ὀνόμαζεν αὐτὴν ὅλος ὁ σύγχρονος κόσμος. Μόνον ὁ βασιλεὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐθεωρεῖτο ὁ νόμιμος αὐτοκράτωρ τοῦ κόσμου καὶ ἕκαστον ἔθνος δι' ἰδίας λέξεως ἐδήλου αὐτόν. Οἱ ἡγεμόνες τῶν ἄλλων λαῶν ὀνομάζονται ὄχι βασιλεῖς, οἱ δὲ ἡγεμόνες τῶν Φράγκων οἱ τολμήσαντες νὰ περιβληθοῦν τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα θεωροῦνται στασιασταί.

2. Ἡ κοινωνικὴ κατάστασις

Μὲ ὅλην τὴν ἀκμὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἀνῆλθε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, τὰ ἐλαττώματα τῆς κοινωνίας, τὰ ὁποῖα δὲν ἐξέλιπον ἕνεκα τῆς ἀποτυχίας τῆς μεταρρυθμίσεως, ἔθετον ἐν κινδύνῳ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν της αὐτοκρατορίας. Τὰ ἐλαττώματα ταῦτα ἦσαν α') ἡ ἐκ παρεξηγήσεως τῆς θρησκείας ἐπικρατήσασα δεισιδαιμονία καὶ ἡ ἠθικὴ τῆς κοινωνίας ἔκλυσις, καὶ β') ἡ συγκέντρωσις τῶν κτημάτων εἰς χεῖρας ὀλίγων καὶ ἡ ἐπέκτασις τῆς δουλοπαροικίας. Τὸ μὲν πρῶτον κακὸν ἀποτυχούσης τῆς μεταρρυθμίσεως οὐδεμίαν πλέον ὑπῆρχεν ἐλπίδα νὰ διορθωθῇ. Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἠθέλησε νὰ περιορίσῃ τοῦλάχιστον τὰ ἐκ τοῦ μοναχικοῦ βίου ἄτοπα καὶ ἀπηγόρευσε τὴν

εἰς τὰ μοναστήρια ἀφιέρωσιν κτημάτων καὶ τὴν ἴδρυσιν νέων μοναστηρίων. Ἄλλ' οἱ μοναχοὶ εἶχον τόσῃν δύναμιν εἰς τὸ κράτος, ὥστε ὁ Βασίλειος Β' ἠναγκάσθη γὰ καταργήσῃ τὴν διάταξιν ἐκείνην τοῦ Φωκά.

Τὴν προσοχὴν τῶν βασιλέων τῆς μακεδονικῆς δυναστείας ἐπέσπασε σοβαρότερον τὸ δεύτερον ἄτοπον. Διὰ τῶν ἀκαταπαύστων ἐκ μέρους τῶν ἰσχυρῶν ἀρχαγῶν τῆς ἰδιοκτησίας τῶν ἐλευθέρων γεωργῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἶχε σχηματισθῆ εἰς τὸ κράτος, ἰδίως εἰς τὰς ἀσιατικὰς ἐπαρχίας, μία μεγάλη ἀριστοκρατία ἔχουσα κτήσεις ἀπεράντους μὲ πολλοὺς ὑποτελεῖς καὶ δουλοπαροίκους. Τῆς ἀριστοκρατίας δὲ ταύτης τὴν ἐπιρροὴν ἠῤῥξαν ἀκόμη περισσότερον καὶ τὸ ὅτι αἱ ἀνώτεροι διοικητικαὶ ὑπηρεσίαι καὶ τὰ στρατιωτικὰ ἀξιώματα ἦσαν εἰς χεῖρας αὐτῆς. Ἡ πλουσία, ἰσχυρὰ καὶ πολυπληθὴς αὕτη εὐγένεια ἀπετέλει διὰ τὴν κυβέρνησιν πολιτικὸν ἅμα καὶ κοινωνικὸν κίνδυνον. Οἱ αὐτοκράτορες εἶχον ἐννοήσει αὐτὸν καὶ ἠγωνίσθησαν ἐναντίον τῶν δυσηνίων τούτων δυναστῶν, οἱ ὅποιοι ἤθελον νὰ ἐπιβάλλωνται εἰς τὸν βασιλεῖα καὶ οἱ ὅποιοι διὰ τῶν ἀτελειῶν, τὰς ὁποίας ἀπῆλθον, ἠλάττωνον τοὺς πόρους τοῦ δημοσίου ταμείου, διὰ δὲ τῶν ἀρχαγῶν τῶν εἰς τοὺς στρατιώτας παραχωρουμένων γαιῶν (στρατιωτόπια) ἐστείρουν μίαν ἐκ τῶν καλύτερων πηγῶν τῆς στρατολογίας. Ὁ Βασίλειος ὁ Α' ὡς εἶδομεν, ἐφρόντισε νὰ περιορίσῃ τοὺς σφετερισμοὺς τῶν ἰσχυρῶν. Οἱ διάδοχοί του ἠκολούθησαν τὸ ἔργον του. Σειρὰ διαταγμάτων ἐκδοθέντων ὑπὸ Ῥωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνῶ, Κωνσταντίνου Β', Ῥωμανοῦ Β', Νικηφόρου Φωκά σκοπὸν εἶχον νὰ προστατεύσουν τὴν μικρὰν ἰδιοκτησίαν. Ἄλλ' ἀκριβῶς ἡ τακτικὴ ἀνανέωσις τῶν μέτρων τούτων ἀποδεικνύει ὅτι τὸ κακὸν ὅλον ἐν ἠῤῥξαν, τὰ δὲ μέτρα ταῦτα δὲν ἴσχυσαν νὰ τὸ περιορίσουν. Ἡ ἀριστοκρατία ἐθριάμβευε. Θὰ ἴδομεν δὲ κατωτέρω, πῶς ἐπωφελήθεισα ἐκ τῆς ἀδυναμίας τῶν διαδόχων τοῦ Βασιλείου Β', κατέλαβε τὴν ἀρχὴν διὰ τῶν Κομνηνῶν.

3. Τὰ γράμματα.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰκονομαχίας (7ος καὶ 8ος αἰὼν) ἀνακόπτεται ἀποτόμως ἡ λογοτεχνικὴ δρασις. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν διακρίνονται μόνον ὁ Ἄνδρέας Κρήτης καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός.

Ὁ Ἀνδρέας Κρήτης (650-720) θεωρεῖται ἐφευρέτης νέου εἴδους ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων, τῶν κανόνων. Διὰ τῶν κανόνων τελειοποιεῖται μὲν ἡ τέχνη, δὲν αὐξάνει ὁμως ἡ ποιητικὴ δύναμις. Οὗτοι συνίστανται ἐξ 8 ἢ 9 διαφορῶν ἁσμάτων, ἕκαστον ἐκ τῶν ὁποίων ἔχει ἰδίαν κατασκευὴν καὶ συνίσταται ἐκ πολλῶν στροφῶν, αἱ ὁποῖαι κατόπιν περιορίσθησαν εἰς 3 ἢ 4. Τὸ κύριον τοῦ Ἀνδρέου ποίημα εἶναι ὁ διὰ τὴν ἔκτασιν του παροιμιώδης *Μέγας Κανὼν περιλαμβάνων 250 στροφάς*. Ὁ Ἀνδρέας διακρίνεται μᾶλλον διὰ τὰς ὑπὸ τῆς ἀπλῆς σκέψεως ὑπαγορευομένης ἐννοίας παρὰ διὰ τὸν ἐνθουσιασμόν. Μιμεῖται δὲ τὸν Ῥωμανὸν καὶ κατὰ τὰ ἄλλα καὶ κατὰ τὸ ἀπλοῦν καὶ εὐληπτον τῆς γλώσσης.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς εἶναι ὁ διαπρεπέστερος ὑπεραπιστῆς τῆς εἰκονολατρείας. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Δαμασκὸν περὶ τὰ τέλη τοῦ Ζ' αἰῶνος, ἐπαιδεύθη δὲ καὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ εἰς τὴν θύραθεν παιδείαν. Περὶ τὸ 736 ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἐν Παλαιστίνῃ μονὴν τοῦ Ἁγ. Σάββα, ὅπου καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 754.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Ἰωάννου εἶναι πολυάριθμα, λόγοι κατὰ τῶν εἰκονομῶν μὲ ὕφος θαλερὸν καὶ ἐμπνεόμενον ὑπὸ βαθείας ἀγανακτήσεως, ὑπομνήματα εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Παύλου καὶ ἄλλα. Ὅλων ὁμως ὑπερέχει τὸ κύριον σύγγραμμα τοῦ Ἰωάννου, ἡ Πηγὴ τῆς γνώσεως. Διαιρεῖται εἰς τρία μέρη. Τὸ πρῶτον εἶναι φιλοσοφικὸν περὶ τοῦ ὄντος κλπ. Τὸ δεύτερον πραγματεύεται περὶ αἱρέσεων. Καὶ τὸ τρίτον εἶναι δογματικόν. Εἰς τὸ σύγγραμμά του ὁ Ἰωάννης οὐδὲν ἐξ ἑαυτοῦ λέγει, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος. Ἀλλὰ ἔχει εὐρείαν γνῶσιν τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν συγγραμμάτων ὅλων τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας καὶ κατορθώνει διὰ τῆς εὐφρίας του νὰ συστηματοποιήσῃ ὅλα, ὅσα ἐκεῖθεν παραλαμβάνει. Ἐνεκα τούτου ἡ Πηγὴ τῆς γνώσεως ἀπέβη ὁ δογματικὸς ὁδηγὸς τοῦ μέσου αἰῶνος.

Ὁ Ἰωάννης ἔζη μακρὰν τῆς βασιλικῆς αὐλῆς. Τοῦτο δίδει εἰς αὐτὸν θάρρος εἰς τὸν ἀγῶνά του κατὰ τῆς εἰκονομαχίας καὶ τολμᾶ νὰ κηρύττῃ, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἐκκλησίας, ὅτι οὐδεὶς βασιλεὺς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ νόμους εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τὸ σφάλμα του ὁμως εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον εἶναι ὅτι δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἡ προσκύνῃσις τῶν εἰκόνων καὶ τῶν λειψάνων θὰ εἶχεν ἐπὶ τῶν ἀμαθεστέρων Χριστιανῶν. Ἀδιαφορεῖ διὰ τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους θὰ συνεπῆγεν εἰς

τοὺς ἀμαθεῖς ἢ φιλοσοφικὴ θεωρία του περὶ διακρίσεως τῆς ἐννοίας τοῦ λατρεύειν ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ προσκυνεῖν.

Τὴν ἰδίαν περιφρόνησιν πρὸς τὸ πλῆθος δεικνύει καὶ εἰς τοὺς ὕμνους του ὁ Δαμασκηνός. Δὲν φροντίζει νὰ εἶναι καταληπτὸς εἰς τὸν λαόν. Ἐπιμένει εἰς τεχνητοὺς στολισμοὺς καὶ ἐπανερχεται ὄχι μόνον εἰς τὸν ἀπτικισμόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀσχίην τῆς προσφῶδίας.

Σύγχρονος τοῦ Ἰωάννου εἶναι καὶ ὁ **Κοσμάς**, ἐπίσκοπος τοῦ παρὰ τὴν Γάζαν τῆς Φοινίκης Μαΐουμᾶ, ὁ ὁποῖος ἔγραψε καὶ αὐτὸς κανόνας, ὅπως ὁ Ἰωάννης.

Μετ' αὐτοὺς καὶ ἄλλοι ἔγραψαν ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους. Ἄλλ' ἤδη ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις ἀρχίζει νὰ παρακμάζῃ.

Θ' καὶ Γ' αἰών. Μετὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πνευματικῆς ἐρημώσεως οἱ μεσαιωνικοὶ Ἕλληνες μετὰ περισσοτέρου ζήλου ἀρχίζουν νὰ σπουδάζουν τὰ ἀρχαῖα γράμματα. Ὁ ἀδελφὸς τῆς αυτοκρατείας Θεοδώρας, Βάρδας, ἔχων εἰς χεῖράς του τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους ἀναζωογονεῖ τὸ 850 τὸ πανδιδακτήριον, τὸ ὁποῖον ἤδη, ἐπειδὴ τὰ μαθήματα ἐγίνοντο εἰς τὸ παλιόν τῆς Μαγναύρας, ὀνομάζεται **σχολὴ τῆς Μαγναύρας**. Εἰς αὐτὴν ἐδιδάσκετο ἡ φιλοσοφία, ἡ γεωμετρία, ἡ ἀστρονομία καὶ ἡ γραμματικὴ. Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς ἦτο ὁ περίφημος **Λέων ὁ μαθηματικὸς** καὶ φιλόσοφος. Οἱ καθηγηταὶ ἐμισθοδοτοῦντο ἀδρῶς ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου. Πολυάριθμοι δὲ φοιτηταὶ ἠκροῶντο δωρεὰν τῶν παραδόσεων. Οἱ ἐπιμελέστεροι καὶ εὐφρέστεροι τῶν μαθητῶν ἐνεθαροῦνοντο ὑπὸ τοῦ Βάρδα, ὁ ὁποῖος αὐτοπροσώπως πολλάκις προσήρχετο εἰς τὴν σχολὴν, ἵνα ἐπιβλέπῃ διδάσκοντας καὶ διδασκομένους. Ἐν γένει δ' ὁ Βάρδας ἐμπνευσμένος ἐκ τῶν ἀρχῶν τῆς μεταρρυθμίσεως ἐπροστάτευσεν τὰ γράμματα καὶ προσεπάθησε νὰ ἐκλαϊκεύσῃ τὴν ἐκπαίδευσιν. Ἀλλὰ καὶ οἱ κατόπιν βασιλεῖς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, καὶ ἰδίως Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, πολὺ εὐργάσθησαν ὑπὲρ τῆς παιδείας.

Ἀπὸ τοῦ 850 λοιπὸν αἱ ἀρχαῖα σπουδαὶ ἀναζωογονοῦνται καὶ γίνονται οὐσιαστικώτεροι καὶ παραγωγικώτεροι. Φέρουν ἐπομένως τὴν λογοτεχνικὴν Ἀναγέννησιν, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἐπομένην περίοδον φθάνει εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἀναπτύξεώς της.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς περιόδου ταύτης ἀκμάζει ὁ μέγας διδάσκαλος τοῦ ἔθνους **Φώτιος**. Ὁ Φώτιος καὶ ὡς ἱεράρχης καὶ ὡς θεολόγος καὶ ὡς λόγιος εἶναι ὁ σημαντικώτερος ἀνὴρ τοῦ Θ' αἰῶ-

νος. Εἶδομεν τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ ὡς πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς προηγούμενην περίοδον τῆς Ἱστορίας. Αὐτὸς εἶναι ὁ προκαλέσας τὴν ἐκρηξιν τῆς διαστάσεως μεταξύ Ἐκκλησιᾶς καὶ Δύσεως, ἡ ὁποία ἐγεννήθη μὲν μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατέληξε δὲ εἰς τὸ ὀριστικὸν σχίσμα μεταξύ τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας. Εἰς τὴν δρᾶσίν του δὲ αὐτὴν ὡς πατριάρχου ἔγκειται ἡ μεγάλη σπουδαιότης τοῦ Φωτίου εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν.

Ἐπιπλέον καὶ ἡ σημασία αὐτοῦ ὡς θεολόγου δὲν εἶναι μικρά. Συνέγραψε πλείστα θεολογικὰ συγγράμματα καὶ ὡς ἔξοχος ἰστορικός συγγραφεὺς τῆς ἐκκλησίας πλείστας ὁμιλίαις, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως ἐλάχισται διεσώθησαν.

Ἐπιπλέον τὸ ἔργον τοῦ Φωτίου ὡς λογίου ἔχει πολὺν μεγαλῦτέραν σημασίαν ἢ ὡς θεολόγου. Ἐκπαιδευθεὶς θαυμασίως ἀμέσως ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ καταστήσῃ καὶ ἄλλους κοινωνοὺς τῆς κολοσσιαίας του μαθήσεως. Ὁ οἶκός του ἔγινεν ἐντευκτήριον φιλομαθῶν νέων καὶ κέντρον ὑψηλῆς παιδείας. Τοιοῦτος δὲ παρέμεινε, καὶ ἀφ' οὗ ὁ Φώτιος ἐκλήθη εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα. Ἠρμήνευσε τὸν Ἀριστοτέλην. Ἐδίδεν εἰς τοὺς προσερχομένους βιβλία πρὸς ἀνάγνωσιν, τὰ ὁποῖα ἔκρινε κατόπιν αὐτὸς κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν μορφήν. Ἐδίδασκεν, ἐνεθάρρυνε καὶ ἔψεγε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο μετὰ ὑπομονὴν καὶ σύνεσιν. Τὴν ἐπιστημοσύνην του, τὴν ἀκαταπόνητον ἐργατικότητά του καὶ τὴν πνευματικὴν εὐστροφίαν του ἀνεγνώριζον ὅλοι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀντίπαλοί του. Νύκτας δολοκλήρους ἐμελέτα καὶ πανταχόθεν συνῆγε βιβλία, ἵνα αὐξήσῃ τὸν θησαυρὸν τῶν γνώσεών του. Εἰς τὰς φιλοσοφικὰς του μελέτας ἐπροτίμα τοῦ Πλάτωνος τὸν Ἀριστοτέλην ὡς πραγματικώτερον.

Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κατέστησε γνωστὸν τὸ ὄνομα τοῦ Φωτίου, εἶναι ἡ Βιβλιοθήκη ἢ **Μυριόβιβλος**. Ταύτην ὁ Φώτιος συνέγραψεν, ἵνα, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, συμμορφωθῇ μετὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀδελφοῦ του Ταρασίου νὰ μάθῃ τὰς ὑποθέσεις τῶν βιβλίων, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἀνάγνωσιν δὲν ἔτυχε νὰ εἶναι παρὼν. Εἰς τὴν Μυριόβιβλον ἔξετάζονται 280 βιβλία παλαιῶν συγγραφέων ἀνευ ὀρισμένης τάξεως, ἀλλ' ὅπως ἔτυχε. Τῶν συγγραμμάτων τούτων ἄλλων μὲν παρέχει ἀποσπάσματα μετὰ συντόμου βιογραφίας τῶν συγγραφέων, περὶ ἄλλων τροχάδην μόνον κάμνει παρατηρήσεις, ἄλλων δὲ ἀναφέρει μικρότερα

ἀπανθίσματα καὶ κρίνει αὐτὰ κατὰ τὴν μορφήν καὶ τὸ περιεχόμενον μετὰ βαθυτάτης κρίσεως. Εἶναι δὲ περιεργόν ὅτι ἐξ ὄλων τῶν εἰδῶν τοῦ λόγου μόνον τὴν ποίησιν ἀπέκλεισε τῆς Μυριοβίβλου του. Ἄλλὰ καὶ πλείστοι τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων λείπουσιν ἐξ αὐτῆς καὶ πολλοὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς. Ἴσως ὁ Φώτιος ἐνόμισεν ὅτι ἔπρεπε νὰ περιλάβῃ εἰς αὐτὴν τὰ βιβλία μόνον, ὅσα δὲν ἀνεγινώσκοντο ὑπὸ τῶν πολλῶν.

Δεύτερον σπουδαῖον τοῦ Φωτίου σύγγραμμα εἶναι τὸ Λεξικόν του ἢ *λέξεων συναγωγή*. Εἰς τοῦτο ὁ Φώτιος ἐρμηνεύει τὰς ἀπηραιωμένας λέξεις, τὰς ὁποίας δὲν κατενόουν πλέον οἱ σύγχρονοὶ του.

Ἐκτὸς τούτων ὁ Φώτιος συνέγραψε καὶ πολλὰς ἐπιστολάς, ἐκ τῶν ὁποίων γνωσταὶ εἶναι 263, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ποικίλα, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων ἐχάθησαν.

Εἰς τὰ μέσα τοῦ Γ' αἰῶνος ἀνάγεται καὶ ἄλλο σπουδαῖον φιλολογικὸν ἔργον, τὸ Λεξικὸν τοῦ *Σουΐδα*. Περὶ τοῦ συγγραφέως αὐτοῦ οὐδὲν γνωρίζομεν. Τὸ σύγγραμμα αὐτὸ δὲν εἶναι λεξικόν, ὅπως ἐννοοῦμεν αὐτὸ σήμερον. Δὲν περιορίζεται δηλ. μόνον εἰς λέξεις, τύπους καὶ ἔτυμολογίαν λέξεων, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἐρμηνευτικὸν πραγμάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, τὴν γεωγραφίαν, τὴν ἱστορίαν καὶ πρὸ πάντων τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας.

Εἰς τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τῆς πνευματικῆς ἐρημώσεως ἀναφαίνεται καὶ ἡ εἰς τὰ μοναστήρια θεραπευομένη *χρονογραφία*. Ὁ *Γεώργιος Σύγγελος* περὶ τὸ 800 συνέγραψε χρονογραφίαν ἀπὸ τῆς δημιουργίας μέχρι τοῦ Διοκλητιανοῦ. Ταύτην συνέχισεν ὁ *Θεοφάνης* ὁ ὁμολογητὴς μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Ῥαγκαβῆ (813). Ἐπειτα ἔχομεν χρονογράφους τινὰς ἀνωτέρους καὶ κατόπιν τὸν *Νικηφόρον πατριάρχη*ν, τὸν *Γεώργιον μοναχὸν* καὶ ἄλλους.

Οἱ *ἱστορικοὶ* ἀναφαίνονται διὰ τοῦ *Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου* συγγράψαντος ἱστορίαν τοῦ πάππου του Βασίλειου τοῦ Α'. Ὁ σπουδαιότερος δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ *Δέων* ὁ *διάκονος* γράψας τὰ μεγάλα γεγονότα τῶν ἐτῶν 959-972. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁμοῦς ὁ Πορφυρογεννήτος καὶ ἄλλως ἀποτελεῖ ἐξέχουσαν λογοτεχνικὴν φυσιογνωμίαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους. Οὗτος εἰς ὅλα τὰ συγγράμματά του μετεχειρίσθη ὕψος ἀπλούστερον ἐγκαταλείψας τὸν τότε ἐπικρατοῦντα ψευδαττικισμόν καὶ κα-

ταφεύγων, όπου ἡ ἀνάγκη τὸ ἐκάλει, ὄχι μόνον εἰς δημόδεις, ἀλλὰ καὶ εἰς ξένας ἀκόμη λέξεις. Συνέγραψε δὲ ἐκτὸς τῆς ἱστορίας, τὴν ὁποίαν ἀνεφέραμεν, τὰ πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ῥωμανὸν (περὶ τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους), τὸ περὶ στρατιωτικῆς καὶ διοικητικῆς τοῦ κράτους διαιρέσεως καὶ τὸ περὶ τῆς βασιλείου τάξεως, εἰς τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ τῆς ἐθιμοτυπίας τῆς αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον τέλος ὀφείλομεν καὶ τὰς ἐντολῆ αὐτοῦ καταρτισθείσας συλλογὰς ἀρχαίων κειμένων παντοίας ὕλης. Κατὰ τὸν I' αἰῶνα δὲν ἦτο νέα ἡ ἰδέα τῆς μεθοδικῆς καταρτίσεως ἐκλογῶν ἐκ τοῦ μεγάλου ὄγκου τῶν πνευματικῶν προϊόντων τοῦ παρελθόντος. Ταύτην προεκάλεσεν ἡ ἀνάγκη ἀνετωτέρας χρήσεως αὐτῶν καὶ ὑπὸ τῶν συγχρόνων καὶ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων. Ἦδη ὁ Φώτιος εἶχε κάμει τοῦτο μὲ τὴν Μυριόβιβλον. Τώρα ὅμως ὁ Κωνσταντῖνος συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ καταρτίσῃ συλλογὰς δίκην ἐγχειριδίων κατ' εἶδος καὶ ὕλην, δηλ. *ἐγκυκλοπαιδείας*. Λιὰ τοῦτο καὶ ὁ αἰὼν αὐτὸς ὠνομάσθη αἰὼν τῶν ἐγκυκλοπαιδεῶν.

Ἐντολῆ λοιπὸν τοῦ Κωνσταντῖνου κατηρτίσθησαν: Ἐγκυκλοπαιδεῖα τῆς ἱστορίας, ἣτις ὑποδιηρεῖτο εἰς τίτλους, περὶ πρεσβειῶν, περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας, περὶ γνῶμῶν, περὶ ἐπιβουλῶν κατὰ βασιλέων γεγονυιῶν, περὶ στρατηγημάτων, περὶ δημηγοριῶν κλπ. Ὡσαύτως ἐγκυκλοπαιδεῖαι θεολογίας, γεωργίας, ἰατρικῆς, στρατιωτικῆς τέχνης, ζωολογίας κλπ. Καὶ ἴσως μὲν διὰ τῶν προχειροτέρων τούτων ἐκλογῶν ἐπεταχύνθη ἡ καταστροφή ἱκανῶν πρωτοτύπων ἔργων. Ὄφειλομεν ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ἐπιχείρησις αὕτη ὑπῆρξε σωτήριος. Ἄνευ αὐτῆς πολλὰ ἐκ τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα τότε μόλις ἐσώζοντο εἰς σπάνια καὶ κολοβωμένα ἀντίτυπα, ἤθελον ἀπολεσθῆ παντελῶς.

Εἰς τὴν ποίησιν, καὶ τὴν θύραθεν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν, μετὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πνευματικῆς ἐρημώσεως διακρίνεται ἡ *Κασία* ἢ Κασιανὴ μοναχὴ. Εἶναι ἡ εὐγενῆς παρθένος, ἡ ὁποία ἀπώλεσε τὴν χεῖρα τοῦ Θεοφίλου καὶ τὸν θρόνον ἕνεκα τῆς ὑπερβολικῆς εὐφυΐας της καὶ διὰ τοῦτο ἔγινε μοναχὴ. Αὕτη συνέγραψε γνῶμικὰ καὶ ἐπιγράμματα εἰς λαμβικὸν μέτρον. Εἰς ταῦτα μετὰ πρωτοτυπίας, χάριτος καὶ σαφηνείας ἀναπτύσσει τὰς ὑγιεῖς της ἀρχὰς περὶ ἠθους καὶ τρόπου ζωῆς. Εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὀνθιμικὴν ποίησιν ἔγραψε ποίημα πρωτότυπον, εἰς τὸ ὁποῖον παραλληλίζει τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος μὲ τὴν βασιλείαν

τοῦ Χριστοῦ. Ἐγραψε προσέτι πολλά ἰδιόμελα, μεταξύ τῶν ὁποίων τὸ περίφημον «Κύριε ἢ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις...»

Ἐσαύτως **Λέων ὁ σοφός**, ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο, ἐκτὸς πολλῶν θεολογικῶν συγγραμμάτων του, διὰ τὰ ὁποῖα καὶ ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ σοφοῦ, ἔγραψε ποιήματα ἀνήκοντα εἰς τε τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν θύραθεν ποιησιν. Εἶναι ὅμως ἀσήμαντος καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν, ὅπως εἶναι καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν.

Ἡ δημώδης ποίησις. Οἱ ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἀδιάκοποι ἀγῶνες ἐναντίον τῶν Ἀράβων ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὴν δημιουργίαν δημῶδων ἔσμάτων ἀναλόγων πρὸς τὰ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως δημοτικὰ τραγούδια. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εὐγενεῖς ἀγρόται, οἱ φύλακες τῶν ὁρίων τοῦ κράτους καὶ διὰ τοῦτο **ἀκριταί** λεγόμενοι ἔζων βίον σχεδὸν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς κεντρικῆς διοικήσεως καὶ ἀκαταπαύστως ἠγωνίζοντο εἰς τὰ μεσημβρινὰ καὶ ἀνατολικὰ σύνορα τοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ Καυκάσου μέχρι τοῦ Εὐφράτου καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως. Τῶν ἀκριτῶν τούτων λοιπὸν τὸν βίον καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐπραγματεύοντο τὰ δημῶδη ἔσματα, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Εὐτυχῶς ἐκ τῶν ἔσμάτων τούτων κατὰ τὴν IB' καὶ II' ἑκατονταετηρίδα ἐσχηματίσθη ἐν συνεχῆς ἠρωϊκὸν ἔπος, τοῦ ὁποίου ἥρωϊς εἶναι ὁ **Διγενῆς Ἀκριτάς** ὡς ἀντιπρόσωπος ὄλων τῶν ἀγνώστων ἠρώων ἀκριτῶν.

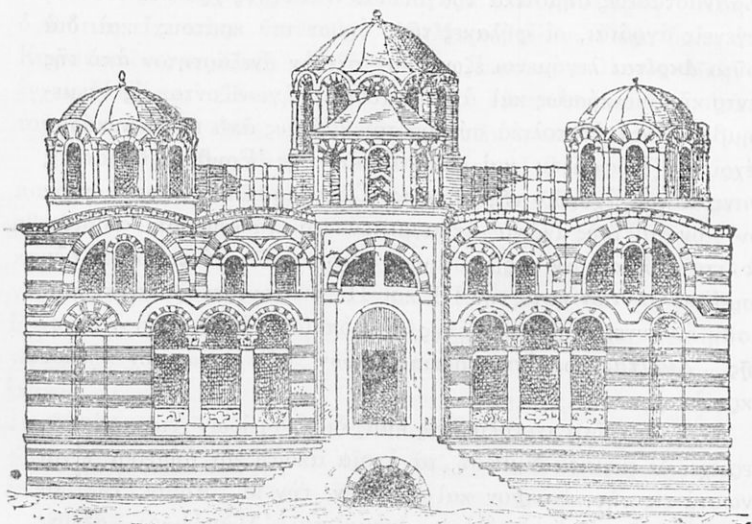
Τὸ ἔπος τοῦτο περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς διὰ διαφόρων χειρογράφων, περιέχει δὲ ἔσματα δημῶδη, τὰ ὁποῖα ἀκόμη καὶ σήμερον εἶναι γνωστὰ εἰς τὴν Κύπρον καὶ εἰς ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν. Εἰς τὰ ἔσματα ταῦτα ὁ ἥρωϊς ἄλλοτε ὀνομάζεται Ἀνδρόνικος, ἄλλοτε Ἀρμούρης, ἄλλοτε Ξάνθινος καὶ ἄλλοτε Διγενῆς. Εἶναι ὅμως προφανές ὅτι ὅλα ἀνήκουν εἰς τὸν αὐτὸν κύκλον.

Εἰς τὰ ἀκριτικά ἔπη ὁ Διγενῆς εἶναι ὁ ἐθνικὸς ἥρωϊς τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ, ὁ ὁποῖος συνενώνει τοὺς πόθους καὶ τὰ ἰδεώδη τοῦ Ἔθνους. Τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ Διγενῆ διεδόθησαν καὶ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος. Τὰ σλαβικά ἔθνη ἔχουν ἔσματα δημῶδη μὲ τὸν ἑλληνικὸν ἥρωϊα. Τὸ ὑλικὸν των ἔχει ὑποστῆ μεταβολὰς ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, ἀλλ' ἢ ἑλληνικῆ προέλευσις των εἶναι προφανές.

4. Ἡ Τέχνη.

Ὁ σάλος τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων, ὁ ἐπὶ ἓνα αἰῶνα συνταράξας τὸ κράτος καὶ ἀπειλήσας νὰ ἐκμηδενίσῃ πᾶσαν εἰρηνικὴν φανέρωσιν τοῦ πολιτισμοῦ, ἀνέστειλε καὶ τῆς τέχνης τὴν ἀνάπτυξιν. Εὐτυχῶς ἡ ἀναστολὴ αὕτη ὑπῆρξε πολὺ μικρά. Μετ' αὐτὴν ἡ τέχνη καθ' ὅλους αὐτῆς τοὺς κλάδους προσλαμβάνει τὸν κύριον χαρακτῆρα αὐτῆς καὶ κατὰ τὴν δευτέραν αὐτὴν περίοδον τοῦ βίου τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἀνέροχεται εἰς μεγίστην ἀκμὴν.

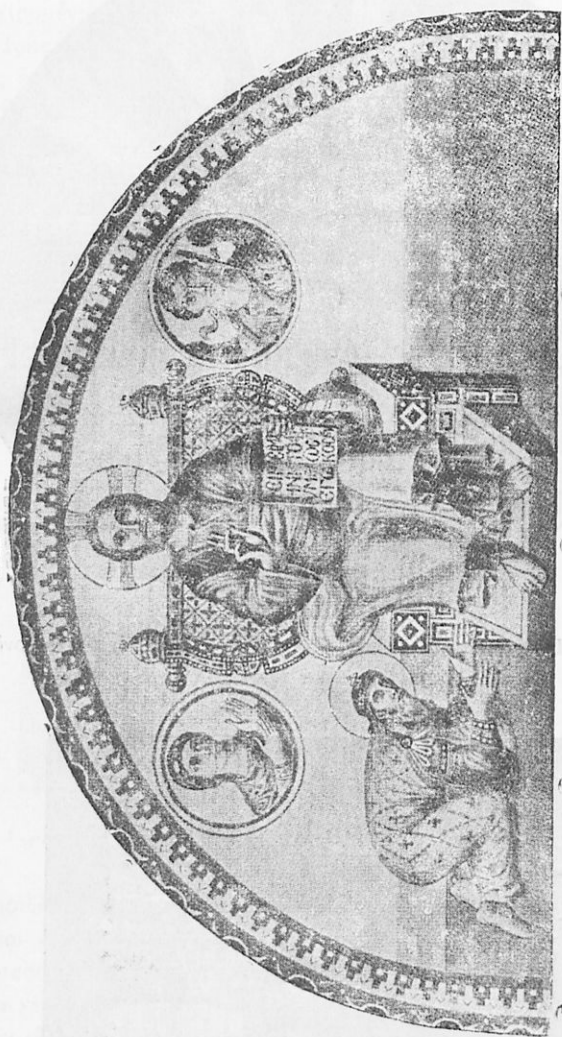
Ἡ ἀρχιτεκτονική. Ἦδη ἐπὶ Θεοφίλου ἔγινε μεγένθυσις

Εἰκ. 2. Ἡ ἐν Κων)πόλει ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου.

τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀνακτόρων. Ἰδίως ὅμως ταῦτα ἠδρύνθησαν καὶ διὰ νέων παλατιῶν ἐπλουτίσθησαν ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. Ὡσαύτως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐκτίσθησαν καὶ ἄλλα ἀνάκτορα, τῶν ὁποίων σπουδαιότερα ἦσαν τὸ τοῦ Βουκολέοντος, τὸ τῶν Βλαχερνῶν καὶ τὸ τῆς Μαγναύρας. Ὅλα αὐτὰ ἦσαν κτισμένα μὲ βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Ἡ εὐθεῖα γραμμὴ εἶχεν ἀποσκορακισθῆ καὶ τὴν θέσιν της καταλαμβάνει ἡ καμπύλη, ἐπικρατεῖ δηλ. ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ὅλα ὅμως
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

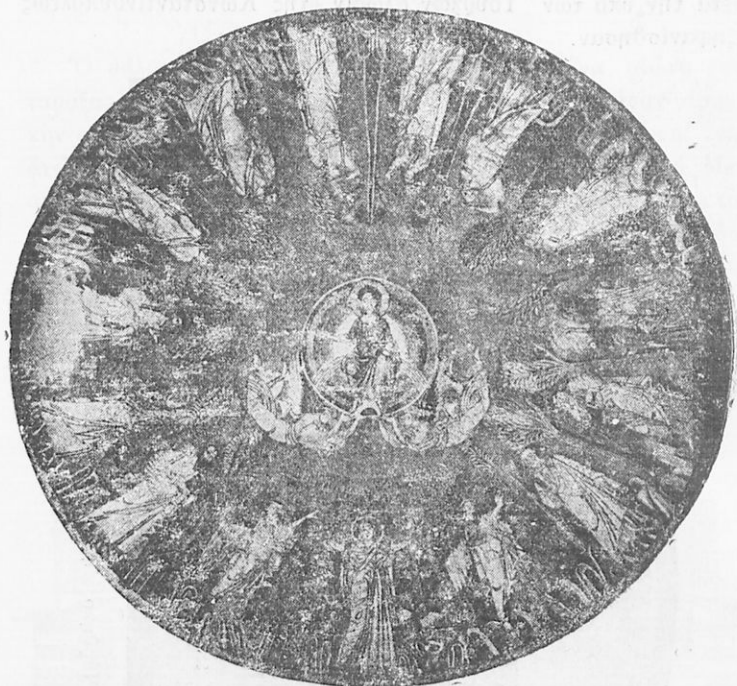
μετά τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξηφανίσθησαν.

Εἰκ. 3. Ὁ Χριστὸς τοῦ Νάσθηκος τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Κων/πόλει.

Καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχιτεκτονικὴ, ἂν καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δὲν παρήγαγεν ἔργα μεγάλα, ὅπως ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ἀνῆλθεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Οἱ ἀρχιτέκτονες δὲν ἔχουν πλέον τὸ θάρρος τοῦ Ἀνθεμίου καὶ τοῦ Ἰσιδώρου εἰς τὴν ἀνέγερσιν με-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ειχ. 4. Ἡ ἀνάληψις τοῦ τροῦλλου τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Ειχ. 5. Ὁ Χριστὸς τοῦ Νάρθηκος τῆς μενῆς τοῦ δαίου Λουκᾶ ἐν Λοκρίδι.
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

γάλων θόλων, ὅπως ὁ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀλλ' ἀρκοῦνται εἰς μικροτέρας διαστάσεις. Προσδίδουν ὅμως εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἀνεγειρομένους ναοὺς μεγαλυτέραν κομψότητα.

Πρὸς τοῦτο τὸν ἡμισφαιρικὸν θόλον δὲν στηρίζουν ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν ἀφίδων καὶ τῶν κοίλων τριγώνων, ἀλλὰ κατασκευάζουν πρῶτον ἐπ' αὐτῶν κυλινδρικὸν ὀκτάεδρον τύμπανον καὶ ἐπ' αὐτοῦ στηρίζουν τὸν θόλον. Τὸ τύμπανον δὲ τοῦτο στολίζουν μὲ διπλᾶς καὶ ἀπλᾶς εἰς ἐκάστην ἐδραν αὐτοῦ θυρίδας

Εἰκ. 6. Ὁ Παντοκράτωρ τῆς μονῆς τοῦ Δαφνίου.

καὶ στηρίζουν ὄχι πλέον ἐπὶ πεσσῶν, ἀλλ' ἐπὶ 4 λεπτῶν κίονων.

Οὕτω καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς προσδίδουν εἰς τὸν θόλον περισσοτέραν ἐλαφρότητα καὶ κομψότητα. Συνήθως προσέτι περὶ τὸν κεντρικὸν θόλον προσθέτουν καὶ ἄλλους μικροτέρους καὶ ἀνοίγουν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς ἐκκλησίας θυρίδας. Ὡστε ἤδη οἱ ναοὶ γίνονται καὶ ἐξωτερικῶς κομψοὶ καὶ ὡραῖοι. Τὴν ἐξωτερικὴν δὲ ταύτην ὡραιότητα ἐπαυξάνουν πλείσται σειραὶ ἐρυθρῶν πλίνθων, ἐναλλασσομένων διαφοροτρόπως μὲ τοὺς λίθους τῆς οἰκοδομῆς. Τὸ ἀξιολογώτερον ὑπόδειγμα τοιούτου ναοῦ εἶναι ἡ

ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου, κτισθεῖσα ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ Κωνσταντίου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Εἰκ. 7. Ἡ Ἀνάστασις τῆς μονῆς τοῦ Δαφνίου.

Ἄλλὰ καὶ τὸ ὅλον σχῆμα τοῦ ναοῦ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς μεταβάλλεται. Ἀνοίγονται καὶ πρὸς Β. καὶ πρὸς Ν. ἀψίδες καὶ ἡμιθόλια καὶ οὕτω ὁ μὲν γυναικωνίτης περιορίζεται μόνον ἄνω τοῦ νάρθηκος, τὸ δὲ σταυρικὸν σχῆμα τοῦ ναοῦ γίνεται ἐκδηλόφαν.

Ἡ γραφικὴ. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰκονομαχίας ἡ γραφικὴ ἔνεκα τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν εἰκόνων ἀναστέλλεται. Μετὰ

Εἰκ. 8. Ὁ Δαυὶδ κρούων τὴν κιθάραν. Εἰκὼν ἐκ Ψαλτηρίου εὗρισκομένου εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων. Παριστᾷ σκιερὸν τινα τόπον, μακρὰν τοῦ ὁποίου φαίνεται πόλις. Εἰς αὐτὸν ὁ Δαυὶδ ὡς νεαρὸς ποιμὴν κάθηται ἐπὶ λίθου καὶ κρούει τὴν κιθάραν, ἐν ᾧ φυλάσσει τὸ βόσκον ποιμῖόν του. Πλησίον αὐτοῦ κάθηται νεαρὰ γυνή, ἡ ὁποία ἄκουμβᾷ τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὄμου του καὶ κλίνουσα πρὸς αὐτὸν τὴν κεφαλὴν φαίνεται ὡς νὰ ὑπαγορεύῃ εἰς τὸν Δαυὶδ τὰς μελωδίας. Παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Δαυὶδ παρίσταται κύων, εἰς δὲ τὸ βάθος ἄλλη γυνὴ προβάλλουσα ὀπισθεν μαρμαρίνης κρήνης φαίνεται ὡς νὰ ἀκροᾷται τῆς μελωδίας. Εἰς μίαν τοῦ πίνακος γωνίαν νέος τις θεὸς ἡμίγυμος μὲ ἐστεμμένην διὰ φύλλον τὴν κεφαλὴν προσωποποιεῖ τὴν Βηθλεέμ.

τὸν θρίαμβον ὅμως τῆς εἰκονολατρίας ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἀνέρχεται εἰς ὑψίστην ἀκμὴν καὶ προσλαμβάνει τὸν ἰδιάζοντα αὐτῆς χαρακτῆρα τὸν λεγόμενον δογματικόν. Πρῶτον δηλ. ὁ τεχνίτης εἰργάζετο ἐλευθέρως καὶ ἐκόσμηι τοὺς ναοὺς
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς